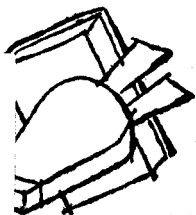


PIARRES LARZABAL

HILLA ESPOSATU

Lapurdiko eta Gipuzkoako euskeraz

(Gipuzkoakoa Manuel Lekuona apaiz jaunak moldatua)



AUSPOA LIBURUTEGIA

HILLA ESPOSATU

Lapurdiko eta Gipuzkoako euskeraz

AUSPOA LIBURUTEGIA

44

COLECCION AUSPOA

Administración: **Plaza de Santa María, 2 - Tolosa**
Dirección literaria: **Rvdo. P. Antonio Zavala, S.J.**
Colegio S. Ignacio - Ategorrieta - San Sebastián
(Guipúzcoa - España)

Ordaindu bearrak:

Urte betekoa: 240 pezeta Atzerrian: 325 pezeta
Ongilleak: 400 " Ale bakarra: 30 "

PIARRES LARZABAL

HILLA ESPOSATU

Lapurdiko eta Gipuzkoako euskeraz
(Gipuzkoakoa Manuel Lekuona apaiz jaunak moldatua)

AUSPOA LIBURUTEGIA

1965

Depósito Legal S. S. 339/65
Núm. Registro S. S. 3114/65

IMPRESO EN "GRAFICAS IZARRA" - PEÑA Y GOÑI, 14 - TEL. 19331
SAN SEBASTIAN (ESPAÑA)

ARKIBIDEA

ITZAURREA	9
JOKALARIAK	10
LEHEN GERTALDIA	12
BIGARREN GERTALDIA	72
HIRUGARREN GERTALDIA	84
LAUGARREN GERTALDIA	118

ITZAUURREA

Gure herritan, asko borroka gertatzen dira herri-gizon eta eliz-gizonen artean, su-gai dituztela batzu eta besten lege desberdinak. Manatzeko urratsetan, ez da beti errex neurteza noraino doatzin alkatearen eta noraino erretoraren eremuak.

Erretorak uts egin dezake apezkeriz, eta alkateak ere... gobernukeriz.

Makurbiderik bien artean ez dadien sortu, batek ala besteak bear dute jakin, zuzenbidea maitasunaz leuntzen.

Bestalde, asko kristauak, bide makurrean dabilanari, nai lioteke lortu bide gabeko barkamena.

Badakigu makila ez daitakela bi burutarik atxiki, eta, izerdiaren saria irabazten duela bakarrik, uko-egile ez denak.

Betidanik, gerlek baitute fedearen adimena kamusten, eta fededunen ibilietan naspilla sortzen, antzerki huntaz nai izan ditut fedezko erakaspenak zuzendu eta fermutu.

Doala antzerki hau, egiaren predikari!

P. LARZABAL

JOKALARIAK

Erretora	40 bat urte, apez edozoin.
Gelaria	60 bat urte, emazte xahar bat.
Grefiera	40 bat urte, jaunxkil.
Frantzina	45 bat urte, arpegiz zintzo.
Adela	45 bat urte, arpegiz arro- -aire.
Mayi	22 bat urte, pollit, ale- gera.
Errienta	45 bat urte, arpegi illun eta eri.
Mera	50 bat urte, edozoin.

JOKALARIAK

<i>Erretorea</i>	40 bat urte, edozein apaiz
<i>Serbitzaria</i>	60 bat urte, emakume xar bat.
<i>Sekretarioa</i>	40 bat urte, jaun koxkor bat.
<i>Frantzina</i>	45 bat urte, arpegiz zin- tzo.
<i>Adela</i>	45 b a t urte, arpegiz arroxko.
<i>Mayi</i>	22 bat urte, pollit, alai.
<i>Maisua</i>	45 bat urte, arpegi illun eta gaixo.
<i>Alkatea</i>	50 bat urte, edozein.

LEHEN GERTALDIA

JOKA-LEKUA: Erretor-baitako barne bat.

(Barnea hutsa agertzen da. Andere gelaria sartzen da, erretoraren xapel ttipia josten duela... xapela entseatzen du berak, eta pausatzen dio bulego-gainean... Apheza sartzen da... xapela emaiten du buruan. Gelariak liburu bat hartzen du eta lotzen da irakurtzen ixilki... Apheza eskribatzen ari dela, predikuan bezala mintzo).

Erretora.—*“Girixtino maiteak! Egun dugu gerlaren bururatzeko urthe-muga”*.

Gelaria.—*Xu xirea bihar predikari? (1)*.

Erretora.—*Ba, ttantta maitea; zure ilobak bihar gaitzeko predikua eginen diote herri huntako gerlari ohieri: “Girixtino maiteak!... Girixtino maiteak!... Ha, arrunt ahorte da ene izpirituan... Zuk, zer irakurtzen duzu hor, ttantta?”*

(1) Baxenabarreko eskualde zonbeitetan jendeak mintzatzen dira *xu-ka*. Heien artean era horrek etxekotasun berezi bat du. Diote era horren hastapena heldu dela buhamien usaia batetik.

LENENGO GERTALDIA

JOKA-LEKUA: *Erretore-etxeko gela bat.*

(Gela utsik dago. Neskamea sartzen da, apaizaren txapel txikia josten... Txapela, berak probatu buru-gañean; eta gero, utzi idazmayaren gañean... Apaiza sartzen da, eta jazten du txapela. Neskameak liburu bat artzen du, eta asten da irakurtzen ixilik... Apaiza idazten ari dala, asten da predikuan bezela).

Erretorea.—“Kristau maiteak: Gaur degu gerra bukatu zaneke urte-muga”.

Neskamea.—Xu al xera bigar predikari? (1).

Erretorea.—Bai, izeba maitea; zere illobak egingo die bigar bere-biziko predikua erri ontako gerrari izandakoai... “Kristau maiteak:... Kristau maiteak”... A! zearo agortua daukat nere buru au... Zuk, zer irakurtzen dezu or, izeba?

(1) Baxenabarreko zenbait alderditan jendeak *xu*-ka itzegiten du. Eta orrek badu aien artean etxekotasun bat. Izketa-modu ori ijitoengandik asi omen zan.

Gelaria.—*Testament zaharrean ari nuxu. Salomonen ixtorioan!*

Erretora.—*Irakur-azu gora... Beharbada gogoeta aberats zonbait emanen dauzkidatzu ene predikuarentzat.*

Gelaria.—*Ba, preseski gaitzeko aberastanetan nuxu. Entzun-axu hau: (Irakurtzen du) "Salomon erregea, Jainkotiar eta zuhurtzia handikoa zen. Haren denboran, urhea burrustan sartu zen Izraelgo erresuman. Bere baxereria dena urhezko zuen. Zilharrak berak ez zuen begitarterik. Bere meneko bazituen itsas-untzi multzo bat, milaka zaldi eta mando, kamelu-arthalde bat gaitza"... Zer zitxin horiek, kameluak?*

Erretora.—*Abere batzu... Baitituzte halako konkor batzu bizkarrean!*

Gelaria.—*Ha, ba!... Ikusiak tixit potretetan. (Segitzen du) Bazixin beraz, Salomon Jinkotiarrek, kamelu-arthalde bat gaitza. "Bere gomendio hartu zituen mila emazte, zazpi ehun, printzen alabetarik eta hiru ehun edozoinetarik"... Jesus!... Entzun duxia?... Baditakeia holakorik? Zer ari xira? Izkiriatzan, eni kasurik ere eman gabe? Hori duxia liburu sainduen estimua?*

Erretora.—*Segi-azu, segi... Ba ahal dakit,*

Neskamea.—Testamentu xaharrean ari nauxu: Salomon'en ixtorioan.

Erretorea.—Irakurri ezazu goratik... bear bada, emango didazu gogoeta aberatsen bat nere sermoyarentzat.

Neskamea.—Bai, ain xuxen ixugarrixko aberastasunetan ari nauxu. entzun exaxu auxe: (*Irakurtzen*) "Salomon Erregea, Jainkotiar eta xuurtaxun aundikoa xan. Aren denboran, urrea purrustan sartu zan Israelgo errian. Bere bazkal-ontzi-aldia dana urrezkoa zuan. Zillarrak berak an etzuan ix-timaziorik. Bazuan bere mendeko itxas-ontzi-sail bat, millaka zaldi eta mando, eta ganbelu-talde bat izugarria"... Zer xiran "ganbelu" diralako oyek?

Erretorea.—Abere batzuek... bizkarrean konkor batzuek dituzten abere batzuek.

Neskamea.—A, bai! Ikusiak dixkitxut paperetan, argazkietan. (*Jarrai irakurtzen*) Baxuan, beraz, Salomon Jainkotiarrak, ganbelu-talde bat ixugarria. "Bere gobernurako artu zituan milla emazte, zazpireun erregezkoen alabetakoak, eta irureun edozeñetati-koak"... Jesus! Entzun dexu?... Bai ote di-teke olakorik? Zer ari xera? Ixkribatzen, neri kasurik egin gabe? Ori al da Liburu Santueri diezun itzala?

Erretorea.—Jarrai zazu, jarrai... Bai al

Testament zaharrean, Salomonen ixtorioa!

Gelaria.—*Bainan, entzun duxia zer irakurri dudan? Salomon errege Jainkotiarrek bazitila mila emazte... Baditakeia holakorik?*

Erretora.—*Zer nahi duzu nik egin dezadan?*

Gelaria.—*Bainan, ordian, nolaz zitaken Jainkoaren adixkide, hoinbeste emaztekilan?*

Erretora.—*Denbora hetan ez zen bekatu, gizon batentzat, emazte bat baino gehiago ukhaitea.*

Gelaria.—*Yes? Zer da beraz? Gure Jainkoa kanbiatu?*

Erretora.—*Ez arai. Adan eta Eba, Jainkoak bat egin zituen. Eta, lege hori bera da, orai ere: Ezkontza, "paria bat".*

Gelaria.—*Eta, nolaz ez zen lege bera Salomonentzat ere?*

Erretora.—*Denbora hetan, jendeak basatuak ziren. Eta, heien basakeriaz urrikaldurik, hastapeneko lege garbia, Jainkoak pixka bat arindu zioten. Bainan geroztik, Jesussek, legea berritz ezarri zuen bere lehen maillean.*

Gelaria.—*Uste baduxu, orai, orduan baino basakeria gutiago dela bazterretan! Gure*

dakit nik ongitxo, Testamentu Zaharrear, Salomon'en ixtoria.

Neskamea.—Bañan entxun al dezu xer irakurri dedan? Salomon Errege Jainkotiarrek baxituala milla emazte... Bai al diteke olakorik?

Erretorea.—Zer nai dezu nik egitea?

Neskamea.—Bañan, nola zitekean Salomon Jaungoikoaren adixkide, orrenbeste emaztekin?

Erretorea.—Denbora ayetan etzan pekatu, gizon bakoitzak emazte bat baño geyago izatea.

Neskamea.—Jes! Zer bada? Jaungoikoa al datu egin al da?

Erretorea.—Ez noski. Adan eta Eba gure Jaungoikoak "bat" egin zituan. Eta lege bera da orain ere: Ezkontza, "paria bat".

Neskamea.—Nola etzan, bada, lege bera Salomon'entzat ere?

Erretorea.—Denbora artan jendeak basatiak ziran. Eta, basakeri orretaz urrikaldurik, asierako lege garbia Jaungoikoak pixka bat arindu egin zien. Bañan geroztik, Jesus'ek legea berriz ere lengo mallara jaso zuan.

Neskamea.—Uste al dezu orain, orduan baño basakeri gutxiago dala bazterretan?

Jainkoak uzten ahal zixun lege hori, Salomonen denborako mailean. Legea, Jainkoak berritz lehen bezala ezarria izanagatik, ez baitzaizko gizonak biziki jarraikitzen.

Erretora.—Utz-azu Jainkoa bere gisa. Badaki zer ari den. Goragoko maila Jainkoak eman diote gizoneri, gorago altxa daiten. Hanbat gaixto berentzat, azpiko mailetik nahiago badute ibili... Ha, ene predikua ez dut biziki aintzinatzen! (Alegia predikatzten) “Girixtino maiteak: Gerla zertarik heldu da? Zertarik?... Hamarretarik zortzitan, emazteen gatik”.

Gelaria.—Xaude ixilik, zure xorokeriekin... Badixute gizonek gure beharra bizitzeko.

Erretora.—(Beti predikuan) “Ene ttantak dion bezala: Etxe batean emazte bat, han deubru bat... Etxe batean emazterik ez, han bi deubru”.

Gelaria.—Xoroa. Bon, emaiten dixit Salomonen segida.

Erretora.—Emazu ba Salomonetik, ene ttantta ona.

Gelaria.—Nun nintzen ba?

Erretora.—Mila emazte zitila, han.

Gelaria.—Ha, ba. (Irakurtuz) “Bere go-

Utzi zezakean gure Jaunak lege ori Salomon'en denborako mallan. Legea, Jaungoikoak berriz ere lengo mallara jaso arren, ez bait diote gizonak ain ondo jarraitzen.

Erretorea.—Zuk utzayozu Jaungoikoari pakean. Badaki zer ari dan. Goragoko malla eman die gizonari, gorago igo ditezen. Anbat gaixtoago berentzat, beragoko mallan ibilli nayago badute... A, Nere sermoya ez det asko-asko aurreratzen! (*Predikuan ari, alegia*) “Kristau maiteak:... Gerra nundik sortu oi da? nundik? Amarretatik zortzitan emakumeengandik”.

Neskamea.—Xaude ixillik zure txorakeriekin... Badizu gizonak gure bearra, bizi izateko.

Erretorea.—(*Beti predikuan*) “Gure izebak dion bezela: Etxe batean emakume bat, an deabru bat... Etxe batean emakumerik ez, an bi deabru”.

Neskamea.—Txorooa! Tira! Jarrai dezadan Salomon'ekin.

Erretorea.—Jarrai ezazu, bai, Salomon'ekin, nere izeba ona.

Neskamea.—Nun nintzan, bada?

Erretorea.—Milla emazte zituala, antxe.

Neskamea.—A, bai! (*Irakurriaz*) “Bere

mendio hartu zituen mila emazte, 700 printzen alabetarik eta 300 edozoinetarik" (Geldituz) *Bainan, nahi dautaxia erran, zertako zitxin hoinbeste emazte, errege kaiku horrek?*

Erretora.—*Hoinbertze mando eta kamelu zituenaz geroz, dudarik gabe, heien zaintzeko ere, multxo bat behar zuen ba.*

Gelaria.—*Hainbeste emaztekilan, ez ahal da aise zeruan sartu, sartu bada ere.*

Erretora.—*Nik uste, bertze hanitz baino aiseago. Emazte baten jasaitea, merezimentu handia da jadanik. Pentsa ba, mila emazteen jasaitea.*

Gelaria.—*Bon, tira ttanttoa.*

Erretora.—*Hori... Ideia bat emaiten dautazu... Bihar predikutik behar daizkotet aiphatu Salomonen emazte horiek.*

Gelaria.—*Ez ahal duxu holakorik eginen. Irri eginen deixie. Pentsa-axu ba, mila emazte. Oraino, bizpahiru zitxila aiphatzen baxinu... bainan, mila!*

Erretora.—*Zer erran nahi du, zituen guziak aiphaturik ere? Egiak bere bidea behar du.*

Gelaria.—*Ba, ba. Gal-axu predikuaren errespetua. Ikusiko duxu gero. (Zirrintza athean) Grefiera da hor.*

governurako artu zituan milla emazte: 700 erregezkoen alabaetakoak, eta 300 edozeñetatikoak". (*Geldiune*) Bañan, esan nai al didazu zertarako zituan orrenbeste emazte errege kaiku arrek?

Erretorea.—Ainbeste mando ta ganbelu zituan ezkeru, ayek zaitzeko ere pillatxo bat bearko bait zuan.

Neskemea.—Ainbeste emazterekin etzan zeruan errex sartuko orratik, sartu bada ere.

Erretorea.—Beste asko baño errexago, nik uste. Emakume bat "sopritzea", merezimentu aundia bada, pentsa zer izango dan milla emakume "sopritzea".

Neskemea.—Tira! jaso ttanttoa.

Erretorea.—Orra bada: gai bat ematen didazu. Bigar Salomon'en emazteak aipatu bear dizkiet nere sermoyean.

Neskemea.—Ez al dezu egingo olakorik, Jaungoikoarren! Parre egingo dizute. Pentsa ezazu bada, milla emazte. Ala ere, bi-edo-iru zituala ešango bazenie, tira; bañan milla...

Erretorea.—Zer ajola du, zituan guztiak aipaturik ere? Egiak bear du bere bide.

Neskemea.—Bai, bai. Galdu ezayozu kul-pittoari zortzayon erresetua. Ikusiko dexu gero. (*Deya atean*). Sekretarioa da.

Erretora.—(Omorea txartzen zaio) *Grefiera, apostolu hori! Zertarat heldu da? Zerebeit nardagailukin oraino ere, bixtan da. Politikero nahasiak!*

Gelaria.—*Ezti zite. Ez xitela aintzinetik samur, deus jakin gabe ere.*

Erretora.—*Sar araz zazu, zar araz, othoi.*

Grefiera.—(Sarhuz) *Agur, Jaun erretora.*

Erretora.—*Agur, Jan Piarre. Hemengo aldi duzu beraz.*

Grefiera.—*Ba, Jaun merak igortzen nau.*

Erretora.—*Jar zaite, jar... Zertaz igortzen zaitu jaun merak?... Onez edo txarrez?*

Grefiera.—*Badakizu, jaun erretora, gobernuak, gerlan hil haurrak ohoratzen dituela.*

Erretora.—*Ontsa egiten du. Merezi ahal dute.*

Grefiera.—*Pentsatzen dut, herriko artzain-gisa, zuk ere ohore emaita hortan, parte hartu nahiko duzula.*

Erretora.—*Bixtan da.*

Grefiera.—*Legea pasatua da, gerla tokietarik, hilen gorphutzak, bere familieri itzultzeko. Eta, herrian zenbait egunak barne, lehen gorphutzen ehortzea izanen dugu...*

Erretorea.—(Asarre-antzean) Sekretario “apostolu” ori! Zertara dator ori? Zerbait nahaskillurekin, iñolaz ere. Politikazale nahasiak!

Neskamea.—Eztitu zaitte. Etzaitzela aldez-aurretik asarretu, ezer jakin baño len.

Erretorea.—Sar-erazi zazu, sar-erazi, mesedez.

Sekretario.—(Sartuaz) Agur, Erretore Jauna.

Erretorea.—Agur, Yan Pierre. Emengo aldi, beraz?

Sekretarioa.—Bai; Alkate Jaunak bidaltzen nau.

Erretorea.—Exeri zaitte, exeri... Zertara bidaltzen zaitu Alkate Jaunak? Onerako, ala txarrerako?

Sekretarioa.—Badakizu, Erretore Jauna, Gobernuak gerran ildakoak ondrazten dituala.

Erretorea.—Ondo egiten du. Merezi ere badute.

Sekretarioa.—Pentzitzen det, zuk ere, Erriko Artzai zeranez, ondrazte ortan lagundu naiko dezula.

Erretorea.—Jakiña, ba.

Sekretarioa.—Legea etorri da, gerra-lekutik ildakoen gorputzak etxera ekartzeko. Eta,

Oraiko ustez, lehen hunarat ekharriko duten gorputza ez da nor-nahirena izanen. Herriak, ohore handienak emango diozka. Pentsatzen dut, merian bezala elizan ere, handizki ohoratu nahiko duzula.

Erretora.—Zerendako ez? Ez ahal dut nehuri, merezitu ohorerik errefusatu?

Grefiera.—Ba, naski lehen jinen den gorputza, bertute gaitzeko gizon batena izanen da, ofizier izana, medailatua.

Erretora.—(Durduzatua) Zer da bederen, hemengo errienta zenaren gorputza lehenik heldu?

Grefiera.—Hura bera.

Erretora.—Ai, sus, nunbaitik ere!

Grefiera.—Zer, Jauna... Ez ahal zira, bi-zi denborako harat-hunatez, hil bateri, oldartuko!

Erretora.—Ez dut oldartzeko arrazoinik. Nik ez dut errienta hori ezagutu ere, ez bainintzen oraino hemen... Bainan bada hor bertzerik.

Grefiera.—Ez ahal duzu, oxtiko hitz ederrren ondotik, orai gibelarat eginen?

*Erretora.—Delako errienta, elizaz ezkon-
durik, dibortzatua zen.*

gure erri ontan, egun gutxi barru, lendabiziko gorputza etortzea izango degu... Uste denez, lendabizi etorriko dan gorputza, ez da izango edozein batena. Erriak ondra aundiak egingo dizkio. Pentsatzen det, Erriko Etxean bezela, Elizan ere aundizkiro ondratu naiko dezula.

Erretorea.—Nola ez bada! Ez al diot nik iñori ukatu merezi duan ondrarik!

Sekretarioa.—Bada, iñolaz ere, lendabizi ekarriko dan gorputza, izen aundiko gizon batena izango da, ofizial izana, medalla irabazia.

Erretorea.—(*Ikaratua*) Zer da, ba, arren? Erriko maisu izandakoaren gorputza al da lendabizi datorrena?

Sekretarioa.—Uraxe ta bera.

Erretorea.—Ai! Jesus milla bider!

Sekretarioa.—Zer gero, Jauna?... Ez al-zera, orratik, orain, ildako baten kontra asiko bizi-denborako gora-beragatik!

Erretorea.—Ez det kontra asteko arrazoirik. Nik ez det maisu ori ezagutu ere, ez bait-nintzan oraindik emen. Bañan bada or beste konturik.

Sekretarioa.—Arestian olako itz ederrak esan-da, ez al dezu orain atzera egingo!

Erretorea.—Maisu zalako ori, Elizaz ez-kondu-ta gero dibortziatu egin zan.

Grefiera.—*Ba, hala zen; haren lehen emaztea, Franzina eri-arthatzalea da. Bigarren emaztea, meriaz hartu zuena, enekin ezkondua da berritz.*

Erretora.—*Ba, bahakizkat horiek. Urrikitan sartu gabe hila dela ere... Beraz, ez zue-naz geroz nahi elizaren ohorerik ezkontzeko, nik ez dezoket eman elizaren ohorerik ehortzetako.*

Grefiera.—*(Minberaki) Zer? Elizako sarrera errefusa zinioke? Ez ahal diozute ene emazteari eta familiari afruntu hori eginen?*

Erretora.—*Ez dut familia enterratzen, bainan errienta.*

Grefiera.—*Ez nuen uste hola Armada ohoratu zuen soldado batek, bere herrian afruntu hori izanen zuela, herriko elizako artzainaren ganik.*

Erretora.—*(Bizi-bizia) Afruntua nork diozu egin nahi? Nik edo zuek? Nik errespeta-tzen dut errientaren nahia. Zuek duzue hura mespresatzen, bizirik ukhatzen zuen elizarat, hil-eta bortxaz sar-arazi nahi baituzue. Eliza, bizi guzientzat da hil artino; bainan hil-eta, hartaz bizi nahi izan dutenentzat bakarrik, ez bertzeentzat.*

Grefiera.—*Uste nuen, hilez-geroz, biziko*

Sekretarioa.—Bai, alaxe egin zan. Aren lenengo emaztea, Frantzina eri-sendatzallea da. Bigarren emaztea, Erriko Etxeaz artu zuana, orain nerekin ezkondua dago berriz.

Erretorea.—Bai; badakit ori. Baita damurik gabe il dala ere... Beraz, elizaren ondrarik nai izan ez zuan ezkerro ezkontzean, nik ez dezayoket eman elizaren ondrarik illetan.

Sekretarioa.—(Minbera) Zer? Elizako sarrera ukatuko diozula? Ez al diozute olako lotsarik emango nere emazteari eta aren familiari!

Erretorea.—Illetak ez dira familiarenak, maisuarenak baizik.

Sekretarioa.—Ez nuan uste, soldadutza ola ondratu zuan gizonak, olako lotsa errian artu bear zuanik, erriko elizako artzayarengandik.

Erretorea.—(Bizi-bizi) Lotsa nork eman nai dio? Nik ala zuek? Nik errespetatzen det ongixto maisuaren naya. Zuek zerate errespetatzen ez dezutenak; bizirik nai izan etzuan Elizara, il-da gero bortxaz sartzen dezutenok. Eliza, bizi guztientzat da il arte; bafian il ondoren, bizitzan elizan bizi izan diranentzat bakarrik, eta ez bezterentzat.

Sekretarioa.—Uste nuan nik, illezkerro, bizitzako ixtori guztiak aztu egin bear zirala;

ixtorioak ahanzi behar zirela; hil batek errespetua zuela bakarrik hartze.

Erretora.—Ba, hil batek errespetua du hartze... Bizi zeno, errieta errespetatu izan duzue. Orduan, ez duzue behin ere bortxatu elizarat. Errespetu bera ekhar-ozue hil-etu ere. Egiazko errespetuak, bisai bera du, haren hartzalea bizi edo hila izan dadien.

Grefiera.—Bon, ontsa da. Bahakizu ahaidetasun handia duela, eta egitate horrek zurizat ondorio gaxtoak izan detzazkela... Nik familiari, gauzak, zuk aipatu bezala, ditut errepikatuko.

Erretora.—Zuzen den legea, nun-nahi errepikatzeko on da.

Grefiera.—Agur, Jaun erretora.

Erretora.—Ba, agur. (Bakarrik) Bitxi da, ba, zombat jendek erlijionetik nahi duten hil, eta... Erlijionea ez da hilentzat, bainan bizientzat. Eliza ez da hilen, bainan bizien batasun bat. Batasun haren ohoreak nahi badituzte hil-eta, hura ohora dezatela, bizi dirrelarik. Bizi zirelarik, erlijionearen zamari-uli ziren. Hil-eta, zamariari, ohora ditzan galdatzen diote uliek... Zer kopeta! Apheza ez daukate Jainkoaren gizon, bainan beren trapu tzar. Beren zerbitzuko izan dadien, ez

il batek errespetua bakarrik zeukala artzeko.

Erretorea.—Bai, il batek errespetua du artzeko... Bizi zan arte, errespetatu zenduten maisu jauna. Etzenduten bein ere bortxatu Elizara. Errespetu bera ekarri bear diozute il-da gero ere. Egiazko errespetuak arpegi bera du, naiz errespetatua bizi izan, naiz illa izan.

Sekretarioa.—Tira ba; ondo da. Bañan badakizu maisu zanak seni-tarte aundia duala, eta egiten diozunak, zuretzat ondore txarrak izan ditzazkeala... Nik familiari, gauzak, zuk esan bezela, agertuko dizkiot.

Erretorea.—Zuzen dan legea nun-nai agertu diteke.

Sekretarioa.—Agur, Erretore Jauna.

Erretorea.—Bai, agur.

Erretorea.—(*Bakarrik*) Arritzekoa da; zenbaitzuek il da gero nai dute erlijioa; eta... erlijioa ez da illentzako, bizientzako baizik. Eliza, bizien giza-arte bat da; eta ez illena. Giza-arte orren ondrek nai badituzte il ondorenerako, berak ondratu dezatela Eliza bizi diran arte. Bizi ziralarik erlijioaren manda-euli ziran; ildakoan, ondratu ditzala eskatzen diote euliak mandoari berari. Kopeta bear da! Apaiza ez daukate Jaungoikoaren gizon bezela, beren trapuzar bezela

zaiote aski; berek manatu nahi diote nola zerbitza. Ez du erlijioneak guri plegatu behar, bainan guk hari.

Gelaria.—(Agertuz) *Bakarrik xirea?*

Erretora.—*Ba, bakarrik.*

Gelaria.—*Xuk pasatu duxu oraino ere zerbait Jaun grefierarekin... Zer ari izan zizte?... Berriz ere “gattu eta xakur?”.*

Erretora.—*Ez da hori xakur, bainan zakur; eta, hori ihardokitzeko, ez da behar izan gattu, bainan gatu zahar.*

Gelaria.—*Oas, politikak nola nahasten tixin bazterrak.*

Erretora.—*Ba, eta berak nahi edo ez, apheza saltsa guzietako zali.*

(Zirrintzak joiten du) *Ha, nor da hor berritz ere? Utz-azu. Nihaurrek idekiko dut. Aintzina, andere Franzina. Hemengo aldi? Jar zaite.*

Frantzina.—*Milesker. Ez dut solas handirik egiteko. Sasoin huntan, urthe guziz bezala, ene senhar zenarentzat meza baten galdatzerat jina nintzen.*

Erretora.—*Berrikitan konprenitua dut oraino nor zen zure senharra... Gerla-ofizier hila den, errienta omen.*

baizik. Etzaiote naikoa apaizak berai serbitzu egitea; nola serbitu ere berak agindu nai diote. Ez du erlijioak gugana makurtu bear; guk erlijioagana baizik.

Neskamea.—(Agertuaz) Bakarrik al xaudete?

Erretorea.—Bai, bakarrik.

Neskamea.—Xuk izan dexu orain ere zerbait sekretario jaunarekin... Zertan ari izan zerate? Berriz ere kattu eta txakur?

Erretorea.—Ori ez da txakur, zakur baizik; eta orrekin jarduteko, ez da kattu izan izan bear, katu zar baizik.

Neskamea.—Jas!... Politikak nola nahastent dituan bazterrak!

Erretorea.—Bai, eta, berak nai badu ta ez badu, apaiza saltsa guztietako burruntzali. (Zintzarria). A! Norbait berriz ere? Utzi ezazu; neronek idekiko diot... Aurrera, Andre Frantzina. Emengo aldi? Eseri zaite.

Frantzina.—Milla esker. Ez nator jardun luzerik egitera. Urte-sasoi ontan, beste urtetan bezela, nere senar zanarentzat meza bat ateraztera etorri naiz.

Erretorea.—Orain berriro jakin det nor zan zure senarra... Gerrako ofizial illa, maisu izana, noski.

Frantzina.—*Ba, hala zen. Bahakizu ere, dudarik gabe, segida. Ezkondu-eta, bortz urtheren buruan, berexi ginen elgarretarik... Enekin bizi den Mayi, gure haurra da.*

Erretora.—*Zertaz samurtu zinezten?*

Frantzina.—*Ho, deusetaz, ez gira behin ere funtski samurtu. Ene senharra gizon on bat zen, bainan ahula. Ez zuen federik... Eni plazer egiteko elizaz ezkondu zen. Bainan bazen norbait, ezkontza hortaz jelos zena. Norbait harek, bere saretarat berritz bildu zuen. Gure arteko amodioa hoztu zen. Egun batez senharra ez zen gehiago etxean sartu. Delako harekin bizitzeko aphailatu zen. Delako hura bahakizu ba nor den: Adela, Jaun grefieraren emaztea.*

Erretora.—*Ba, bahakit nor den... Eta, haurra, hoin gisakoa heldu baita, nork hazi zinuten?*

Frantzina.—*Adelek pusaturik, senharrak, dibortza galdegin zautan, eta aintzineko azkarrak baitzituen, nik nahi edo ez, dibortza erreusitu zuen... Gero, berritz, meriaz ezkondu zen Adelarekin.*

Erretora.—*Eta Mayi, zer bilakatu zen?*

Frantzina.—*Altxatua izan da batean senharrarekin, bertzean enekin, bainan senharra gerlarat joanez geroz, alderat enekin bizi da.*

Frantzina.—Bai, ala zan, badakizu, noski, gañerakoa ere. Ezkondu-eta, bost urteren buruan, berexi giñan elkarrengandik... Nerekin bizi dan Mayi, gure alaba da.

Erretorea.—Zertaz aserretu ziñaten?

Frantzina.—O! ezta ezer ere; ez giñan bein ere benetan asarretu. Nere senarra gizon on bat zan, bañan argala. Etzuan federik...Neri atsegin emateagatik elizaz ezkondu zan... Bañan bazan norbait gure ezkontza ura damu zuanik. Norbait arek, bere sare-tara bildu zuan berriz ere. Gure arteko maitetasuna oztu zan. Egun batez etzan senarra geyago etxeratu. Dalako arekin moidatu zan elkarrekin bizi izateko. Dalako ura ere badakizu nor dan: Adela, sekretario jaunaren emaztea.

Erretorea.—Bai, badakit nor dan... Eta alaba, dan bezelako egokia, nork azi zenduten?

Frantzina.—Adelak sakaturik, senarrak dibortzioa eskatu zidan, eta laguntzalle azkarrak bai bait-zituan, nik nai ala ez, dibortzioa iritxi zuan... Gero, berriz Erriko Etxeaz ezkondu zan Adelarekin.

Erretorea.—Eta Mayik zer egin zuan?

Frantzina.—Mayi? biokin bizi izan da: batzuetan aitarekin, bestetan nerekin. Bañan aita gerrara joan ezkerro, erabat nerekin bizi da.

Erretora.—*Gaixo, aita-ama berexien haurrak! Horien bizia ere ahal dena da.*

Frantzina.—*Badakizu, dudarik gabe, Mayi ezkontzen zautala?*

Erretora.—*Norekin?*

Frantzina.—*Jaun Grefieraren lehen ezkontzako semearekin... Adela, bigarren ezkontzako du Grefierak. Lehen ezkontzatik badu muthiko bat, Andre, orai postetako enplegatu dena... Harekin hori...*

Erretora.—*Zer muthiko da, Andre hori?*

Frantzina.—*Ho, arras muthiko plantakoa... Aita bethi pixka bat aphez-jale ta gorri izan da... Bainan semea, arrunt guretarik da.*

Erretora.—*Hobe, hobe. Eta orai, nola zira zu Adelarekin? Nahi't'ez, Mayi Andrekin ezkonduz, zuk Adelarekin gurutzatu behar-ko duzu.*

Frantzina.—*(Suspirarekin) Ha, A d e l a, Adela!... Zer ez daut sofri-arazi emazte horrek!... Barkatzen diot, ba... Jesusek ere burregoari barkatu bitzioten, bainan ez eni galda harekin guruzatzea... Dagola bere etxean; ni egongo naiz enean.*

Erretora.—*Gaixoa! Izan duzu zuk ere gurutze jasaiteko.*

Erretorea.—Gaxoak, aita-ama dibortzia-tuen aurrak! Orien bizitza ere ondo guz-tiaren bearrekoa da.

Frantzina.—Badakizu, noski, Mayi ezkon-tzen zaidala?

Erretorea.—Norekin?

Frantzina.—Sekretario jaunaren lendabizi-ko ezkontzako semearekin... Adela, bigarren ezkontzako du sekretarioak. Lendabiziko ezkontzako badu mutil bat, Andres, orain karterotzan dabillena... Orretxekin.

Erretorea.—Zer nolako mutilla da Andres ori?

Frantzina.—O! Oso mutil egokia da... Aita beti ere apaiz-jale ta gorri-antxa izan da. Bañan semea oso guretako da.

Erretorea.—Obe, obe! Eta orain nola zera zu Adelarekin? Mayi Andresekin ezkontzen bada, nai-ta-ez, zuk Adelarekin trata bear-ko dezu?

Frantzina.—(*Asperen egiñaz*) A! Adela! Adela! Zer ez didan sofriarazi emakume orrek neri... Barkatu, barkatzen diot. Je-susek ere bere borrhoei barkatu bait-zien; bañan ez eska neri, arekin tratatzerik! Da-gola bere etxean; egongo naiz ni nerean.

Erretorea.—Gaxoa! Izan dezu, zuk ere, zere gurutze.

Frantzina.—*Ha, ba, Jauna... Badakit penaren berri, nor-nahik bezenbat. Beharrik lotu nintzan lanari... Pikura egiteko eta erien arthatzeko ofizioa orduan hasi nuen... Lanak, gogo beltzak arindu zauztan, lanak eta ere nuen fedeak. Ha! ez banu izan orduan federik, ez dakit, ez dakit zer gertatuko zen.*

Erretora.—*Ez erreusituaren pena izan duzu, bainan kontzientzia bakean duzu. Adelak izan du erreusituaren plazerra, bainan barneak oraino ere zimiko egiten bide dio. Zeren, pena zuzenak barneko plazerra badu ondorio, plazerra makurrak, berritz, barneko pena du ondorio.*

Frantzina.—*Baditake, Jauna. Hastapen hartan, gure Jainkoaren kontra jazarkunde batzu banituen: zertako xuxen dabilana den hola punitua, eta makur dabilana berritz fagoratua.*

Erretora.—*Gure Jainkoak batzuetan arima hautuzkoeri igortzen ditu pena latzgarrienak, heien ganik munduak ikas dezan pena hetan nola goberna. Beharbada, zure kasuan, bertze zonbaitek ukho egin lezakete gobernatze xuxenari, arrazointzat emanaz, ezin dezaketela bertze biderik har. Bainan, zure etsenpluaz ihardetsi diozute, nola eta zer egin. Zure etsenplua, zure kasuan gertatuko direnentzat, hor izanen da bethi prediku.*

Frantzina.—Bai, Jauna, bai. Badakit penaren berri edozeñek ainbat. Bañan zorionez, ekin nion lanari. Inyezio emateko eta etxetako gaxo bixitak egiteko ofizioa orduan asi nuan. Eta lanak, uxatu zizkidan gogoeta beltzak burutik; lanak eta neukan fedea. A! Orduan federik izan ez banu, ez dakit zer gertatuko zan nerekin.

Erretorea.—Ez iritxiaren pena izan dezu. bañan kontzientzia pakean daukazu. Adela izan du iritxiaren poza, bañan barruak oraindik ere atximur ta zimiko egiten dio noski. Naigabe zuzenak barruko poza du ondoren; bañan atsegin okerrak, barruko naigabe du ondoren.

Frantzina.—Baditeke, Jauna. Asiera artan gure Jaunaren kontrako jazarkunde batzuek etortzen zitzaizkidan: zergatik zuzen dabilena gertatzen dan ola zatitua, eta oker dabilena, berriz, mesedetua.

Erretorea.—Gure Jaungoikoak batzuetan olaxe egiten du: onenai naigaberik latzenak eman, ayengandik munduak ikasi dezan ola koetan nola portatu bear dan. Bearbada, zure larruan beste batek oker jokatuko zuan, geyagorik etzezakeala esanaz. Bañan zuk zure ikasbide ederrez erantzun diozu zer eta nola egin. Zure ejenplua beti or izango da ikasgarri, zure eretian arkitzen diranentzat.

Frantzina.—*Milesker, Jauna, zure elhe onentzat... Bon, horra mezaren saria. Joan behar dut.*

Erretora.—*Ontsa da, Andere Frantzina, milesker... Best'aldi bat artio. (Segitzen du).*

(Bakarrik) *Ezkontza, Jainkoak eginikako legea. Bertze edozoin Jainko-lege bezala, hori ere ez bada errespetatzen, mundu hau nahasten da. Uruski, lege horrek balin baditu bere zikintzaleak, baditu ere sustengatzaileak. Garbitasuna beiratzeko bezala, badira ere ezkontza beiratzeko, martirioa jasaiten dutenak. Jende eginbidetsuek, beren sakrifizioez dute beiratzen goragoko legeen errespetua, eta hola mundu hau salbatzen eta hobetzen. (Zirrintza).*

Gelaria.—*Erraxu, Adela da hor.*

Erretora.—*Bo, maitia... Ez ginuen beharrragorik. Sar-araz zazu, othoi.*

Adela.—*Agur, Jaun erretora.*

Erretora.—*Agur, Andere Adela.*

Adela.—*Batere ez naiz, jaun erretora, zutaz kontent, eta xehetasun zoinbaiten zureganik jakiterat heldu naiz.*

Erretora.—*Jar zaite... Eztikiago mintzatu-ko gira, jar-eta.*

Frantzina.—Millesker, Jauna, zure itz ede-
rrentzat... Orra orain meza-saria. Joan bear
det.

Erretorea.—Ondo da, Andre Frantzina.
Millesker zuri. Beste bat arte. (*Frantzina
joan*).

Erretorea.—(*Bakarrik*) Ezkontza, Jaungoi-
koak ipiñitako legea da. Beste edozein Jaun-
goiko-lege bezela, ori ere errespetatzen ez
bada, mundu au nahasten da. Zorionez, lege
orrek baditu bere zikintzalleak, bañan baita
bere eusleak ere. Garbitasuna zaitzeko bezela,
badira ezkontza zaitzeko martiriak ere. Kris-
tau jator auek beren sakrifizioz gordetzen
dute goragoko legeen errespetua, eta mundu
au orrela salbatzen eta obetzen da. (*Zintza-
rria*).

Neskamea.—Aixu, Adela da or.

Erretorea.—Bo, maitea... Ez genduan bes-
terik bear. Sar-erazi ezazu, mesedez.

Adela.—Agur, Erretore Jauna.

Erretorea.—Agur, andre Adela.

Adela.—Ez naiz, Erretore Jauna, batere
kontentu zureta; zenbait xeentasun zure-
gandik jakitera etorri naiz.

Erretorea.—Eseri zaite; goxoago mintzatu-
ko gera eseri-ta.

Adela.—*Ba, ene gizonak erran daut, gerla tokiatarik heldu den ene senhar zenaren gorphutza ez duzula elizan sartzerat utziko.*

Erretora.—*Zuk, izan duzia senharrik, jaun grefieraz bertzerik?*

Adela.—*Ba ahal dakizu, errienta zena, gerlan ofizier hil dena, ene senharra zela.*

Erretora.—*Barkatuko duzu, andere Adela... Elizako liburuetan ez dut arrapatu zuen ezkontzako ageririk. Delako errienta ezkondu zen elizan, bainan harek hartu emaztea, ez da zure izeneko.*

Adela.—*Badakizu arras ontsa, dibortzatua zela, eta berritz enekin meriaz ezkondua.*

Erretora.—*Nik elizako ohoreak, elizaz ezkondueri diozkatet bakarrik emaiten. Meriaz ezkonrueri, meriak eman dietzastela.*

Adela.—*(Nigarrez) Gaixo ene senharra!... Ez zuen hori merezi. Hain ona baitzen. Elizako othoitzak berak errefus.*

Erretora.—*Othoitzak nehork ez diozka errefusatzen. Nik harentzat, beharbada zuek denak baino othoitz gehiago dut egiten, eta eginarazten ere. Mezak ere harentzat emanarazten ahal ditutzue. Preseski Andere Frantzinak, oxtian bat emaiteko galdetu daut.*

Adela.—*(Kexu) Frantzinak! Zer behar du*

Adela.—Ba, nere gizonak esan dit, gerra-
-lekutik dakarten nere senar zanaren gorpuz-
tza, ez omen dezula Elizan sartzen utziko.

Erretorea.—Bañan, zuk izan al dezu se-
ketario jauna beste senarrik?

Adela.—Sobra dakizu zuk, maisu zana,
gerran ofizial il dana, nere senarra zala.

Erretorea.—Barkatuko didazu, andre Ade-
la... Elizako liburuetan nik ez det arkitu
zuen ezkontzako ageririk. Maisu dalakoa ez-
kondu zan, bai, elizan; bañan ark artutako
emaztea ez da zure izenekoa.

Adela.—Ondo jakin bear dezu, dibortziatu
zala, eta gero Erriko Etxez nerekin ezkondu.

Erretorea.—Nik, elizako ondrak, elizaz
ezkonduai bakarrik ematen dizkiet. Erriko
Etxez ezkonduai, Erriko Etxeak eman dezaz-
kiela.

Adela.—(Negarrez) Nere senar gaxoa!...
Etzuan olakorik merezi. Ain ona izan-da.
Elizako otoitzak ere ukatu.

Erretorea.—Otoitzik ez dio iñork ukatzen.
Nik arentzat, bearbada, zuek guztiok baño
otoitz geyago det egiten, eta baita eginaraz-
ten ere. Mezak ere aren alde emanarazten
dituzute, noski. Ain xuxen, andre Frantzinak
oraintxe bat emateko eskatu dit.

Adela.—(Aserre) Frantzinak? Zer du zer-

harenganik? Ez zen hura gehiago haren senharra, bainan enea...

Erretora.—*Ez, andere Adela. Zuk nahi edo ez, bethikotz, errienta zena, Andere Frantzinaren senhar izanen da... Ez behar bada meriako paperetan; bainan, Jainkoak ez du kasurik emaiten meriako papereri, baina elizakoeri.*

Adela.—*(Erdi nigarrez) Horra zer saria merezi zuen, gerlan bere burua sakrifikatu duen gizonak!*

Erretora.—*Gerlariak, andere Adela, berek maitatu eta zaindu banderarekin dira enterratzen. Elizak ere berdin egiten du. Biziko bandera dio hilari lagun emaiten, ez bertzerik.*

Adela.—*(Asaldatua) Orduan, zer da?... Ifernuan, ene gizona, ez zelakotz eliztiarra?*

Erretora.—*Hori, ez dezakegu jakin, ez zuk eta ez nik, ez eta nihork mundu huntan. Guri da bakarrik hilen laguntzea.*

Adela.—*Ez dut bertzerik egiten. Hura lagundu-beharrez jina niz-eta hunarat.*

Erretora.—*Orai, hil ondoan, zira haren zortiaz grignatzen. Bizi zelarik grignatu zirea? Orduan zen tenore, orai baino hobeki.*

Adela.—*Frantzinaren falta da dena. Bere*

-ikusi arekin? Ura etzan geyago Frantzinaren senarra, nerea baizik.

Erretorea.—Ez, andre Adela. Nai badezu ta ezpadezu, eta betiko, maisu zana Andre Frantzinaren senar izango da... Ez, bearbada, Erriko Etxeko paperetan; bañan Jaungoikoak ez bait-die kasurik egiten Erriko Etxeko papereri, elizakoai, baizik.

Adela.—(*Erdi negarrez*) Orra zer sari merezi izan duan, gerran bere bizia eman duan gizonak!

Erretorea.—Gerra-gizonak, Andre Adela, berak maite izan duten eta zaitu duten banderarekin dira enterratzen. Elizak ere berdin egiten du. Bizi zaneko bandera bera ematen dio bakoitzari ildakoan; ez besterik.

Adela.—(*Asaldatua*) Zer orduan?... Infernuan nere gizona, eliz-zalea etzalako?

Erretorea.—Ori ez dezakegu jakin, ez zuk, ez nik, ezta beste inork ere mundu ontan. Ildakoai laguntzea bakarrik dagokigu guri.

Adeya.—Ez det besterik egiten nik. Arei lagundu-bearrez etorri naiz onera.

Erretorea.—Orain, il ondoren, estutzen zera aren suertez. Bizi zala estutzen al ziñan? Orduan zan garai, orain baño obeto.

Adela.—Frantzinaren utsa da dana. Bere

gizona hobeki konprenitu balu, ez zitzaion bertzetarat alhatuko.

Erretora.—Ez zen alhatuko, ez bazinio alhapiderik eskaini. Ez eta ere gizon hura konprenitzeko orde, haren emaztea konprenitu bazinu.

Adela.—Peningarri zen ikustea, holako senhar ona izaki eta, zer kaprizak egiten ziozkan jeloskeriaz.

Erretora.—Jeloskor baino hobeki, Frantzi-na, ez othe zen gertatzen zenaren ikuskor? Geroak ez othe dio arrazoin eman?

Adela.—Zer behar zuen gizonak?... bere emaztearen gatik bizi pozoindatu bat ereman?

Erretora.—Ho, andere Adela! Ortziraleak badira senhar-emazte guzien artean. Ortzirale hek behar dituzte jasan, eginbideari behatuz, eta ez plazerreri. Heien arteko korda higitzen ari bada, horren azkartzerat berma ditela, ba berak, ba heien sahetsekoak. Korda haren azkartzerat, ez haren ondarra hautsterat.

Adela.—Ez dut nik kordarik hautsi... Hautsia zen jada, muthurretik lotu nitzaiolarik.

Erretora.—Ez dakit hori arras hola den... Bainan, ezkonduen arteko korda, lurrean

gizonari obeto konprenditu balio, etzitzayon beste iñorengana makurtuko.

Erretorea.—Etzan makurtuko, zuk makurgarririk eskeñi ez. bazenio. Ez eta, gizona konprenditzeko orde, zuk emaztea konprenditu bazendu ere.

Adela.—Penagarri zan ikustea, alako senar ona izaki-ta, zelokeriz nolako txatxukeriak egiten zizkion.

Erretorea.—“Zelodun” baño obeto, ez ote zan Frantzina “ikustun”? Geroak ez ote dio eman arrazoi?

Adela.—Zer egin bear zuan gizonak?... bere emaztearengatik bizitza pozoitu bat eraman?

Erretorea.—O, Andre Adela! Senar-emazte guztien artean izan oi da iñoiz ostiral. Bañan ostiralak eramaten jakin bear, eginkizunari begiratuaz, eta ez atsegiñari. Eta bion arteko lokarria mehetzen ari bada, sendotzera saya ditezela, bai, berak, bai ayen ingurukoak. Lokarria sendotzera sayatu, ez lokarri-zuntza austera.

Adela.—Ez det nik lokarririk autsi. Autsia zegon, nik mutur batetik eldu nioneko.

Erretorea.—Ez dakit ori olaxe dan. Bañan ezkonduen arteko lokarria, lurrean autsita

hautsia bada ere, hura nehork ez dezala bil, muthurren berritz elgarri estekatzeko baizik.

Adela.—Dena den, ene şenhar zenarentzat meza bat manatzerat heldu nintzan eta, ez ahal dut entzunen, prediku-alkitik, beste aldiz bezala: “Errienta zenarentzat, meza bat, bere emazte Frantzinaren partez, eta bertze bat bere adixkide Adelaren partez”.

Erretora.—Ez duzu holakorik ene ahotik entzun, eta holakorik jali baneza ere, ez laitate egia baizik.

Adela.—Ba, zure aintzineko erretorak, hori egiten baitzautan. Eta gainerat, phazkoak errefusatzen zauzkidan, hura gerlan zen denboran ere.

Erretora.—Ez ahal zinuen phazkoen egiteko pretentzionerik hartarik berexi gabe... Orain ere, iragan biziaz duzun urrikiarekin, nago nola absoluzioneari aphailatzen zaren.

Adela.—Ba, ni Jainkoarekin antolatzen naiz...

Erretora.—Agian ba, andere Adela... Ahatik, ez dut ene apez-ixtudiantan, behin ere ikasi, Jainkoarekin antolu ditakela, egin bekatu eta eskandalarentzat urrikirik gabe.

Adela.—(Nigarrez) Gaixo senharra!... (Jalitzen da).

badago ere, ez dezeyola iñork eskurik erantsi, etendako bi muturrak berriz ere lotzeko ez bada.

Adela.—Dana-dala, nere senar zanarentzat meza bat ateratzera etorri naiz; eta ez al det entzungo, kulpitotik, beste iñoiz bezela: “Maisu zanarentzat, meza bat, bere emazte Frantzinaren izenean, eta beste bat bere adiskide Adelaren izenean”.

Erretorea.—Ez dezu olakorik nere aotik entzun, eta olakorik jalkiko balitzait erē, ez litzake egia baizik.

Adela.—Ba, zure aurreko Erretoreak orixe egiten zidan. Eta gañera, Pazkoazkoak ukatzen zizkidan, ura gerran zan denboran ere.

Erretorea.—Izan ere, ez al zenduan egiten Pazkoaz egiteko eskerik, arengandik berezi arte... Orain bertan ere, egindako bizitzaren damu geyago gabe, ez dakit nola moldatzen zeran absoluzioa logratzeko.

Adela.—Ba, ni Jaungoikoarekin antolatzen naiz...

Erretorea.—Baliteke, andre Adela. Nik, orratik, ez det, nere apaiz-ikastaldietan, iñoiz ere ikusi, Jaungoikoarekin iñor antola ditekenik, egindako pekatuaren eta emandako eskandaluaren damurik izan gabe.

Adela.—(Negarrez) Senar gizajoa! (Joa-ten da).

Erretora.—*Borthizki mintzatu banaiz, ez dut uste makhur mintzatu naizela. (Bakarrrik kexu) Emazte komedianta!... Denek hutsak egiten ditugu. Bainan badakigu urrikitan sartzen... Hutsa huts da alabainan... Horrek bere hutsa, xuxentzat nahi du pasatu. Bere bekatuan ez du hohendun delako aithorrik; bainan bide zuzenean dela dio. Hori, gaizkia ongi dela erraitea da... Izpiritu makurra... Urguludun izpiritua... Nola nahi duzu holakoak barkamendurik ukhan dezan?*

Gelaria.—*Hauxe ba zoin kexu xiren!*

Erretora.—*Ttantta: bahakizia zer gogoratzen zautan bet-betan... Salomon saindu handienetarik bat zitakela. Mila emazte jasan dituenaz-geroz, mila aldiz zerua irabazi duela. Eta, gehiago aldiz ere irabazi du zerua, nik dazkitan beste zombaiten idurikoak balinbazituen segurik bere emaztetan.*

Gelaria.—*Xuk segurik, purgatorio poxi bat merezi xinuke, hola emazteen kontra mintzo baitxira. (Zirrintza) Sar xite, sar, Mayi.*

Erretora.—*Te... Agur, Mayi... Tenore onean heldu zira... Ttanttak oraixet berean purgatoriotan ezarria ninduen, erasian ari nintzelakotz emazteen kontra.*

Gelaria.—*Merezi xinin bezala (Jalitzen da).*

Erretorea.—Gogor mintzatu naiz; bañan ez det uste oker mintzatu naizenik. (*Bakarririk, asarre*) Emakume komedianta!... Utsak, danok ditugu. Bañan badakigu uts-eginda-koaren damu izaten. Utsa beti ere, utsa da. Orrek, ordea, bere utsa zuzentzat pasa nai du. Bere pekatuen errudun dala ez du aitortu nai; bide zuzenean dabillega dio. Ori, gaizki dagona ondo dagola esatea da. Jenio makurra! Jenio artoa! Nola nai dezu, olako batek barkamenik izatea?

Neskamea.—Auxe da asarre zerana!

Erretorea.—Izeba: badakizu zer gogorazten zaidan bat-batean? Salomon, santu aundienetako bat zala noski. Milla emazte "soprиту" zituan ezkerro, milla aldiz zerua irabazi zuala. Eta geyago aldiz ere irabazi du zerua, nik dakizkidan beste zenbaitzuen antzekoak baldin bazituan bere emazte oyetan.

Neskamea.—Xuk, iñolaz ere, purgatorio pixkarenbat merezi zenduke, emakumeen kontra ola mintzatzeko jardunez. (*Zintzarria*). Sar zaite, sartu, Mayi.

Erretorea.—Ara! Agur, Mayi. Garai onean eldu zera. Gure izebak oraintxe bertan sartu nau Purgatorioan, emakumeen kontra ari nintzalako.

Neskamea.—Merezi zenduan bezela. (*Ateratzen da*).

Mayi.—(Irriz) *Ttantta Adela ikusi dut hemendik nigarrez jalitzen. Irri egin dut ene baitan. Gaitzeko andan, etxetik, zureganat, jalia zen behar zauzkitzula bi egi salatu.*

Erretora.—*Salatu dauzkit, bainan entzun ere baititu.*

Mayi.—*Ba, afruntu zaio bere senharra, ene aita zena, ez duzula elizan onhartzen, hil-herrietan sartu aintzin.*

Erretora.—*Zuk bederen ahal dakizu nola diren Elizako erregelamenduak.*

Mayi.—*Ba, ba. Nik eta amak ere. Ez duzu hortaz, gureganik, desgustarik ukhanen.*

Erretora.—*Hola, hola; girixtino hobere-
nek sustenganatzen banaute, bertzetaz ez
naiz kexu... Errazu, Mayi, zure amak berri
handi bat aiphatu daut. Zeraz... beraz, las-
ter Adela bietan ttantta izanen duzu... Aita
zenaren laguna zelakotz eta aita beharraren
laguna delakotz.*

Mayi.—*Ba, jaun erretora. Hortaz heldu
nintzan. Egun pixka bat durduzatu nau nor-
beitek, ezkontza hori ezin daitakela, ahai-
detasunezko traba bat badelakotz, Andre eta
ni artean.*

Erretora.—*Zer traba?*

Mayi.—*Andre, grefieraren semea da, lehen*

Mayi.—(*Irriz*) Izeba Adela negarrez ikusi det emendik ateratzen. Par egin det nere barruan. Izugarritzko burrundaran etxetik zuzana aterea zan, bi egi zuri salatu bear zizkitzula-ta.

Erretorea.—Salatu dizkit; bañan baita ordañak entzun ere.

Mayi.—Bai, oso min du, bere senarra, nere aita zana, elizan artzen ez dezulako, il-errian sartu baño len.

Erretorea.—Zuk beintzat badakizu nola diran Elizako Legeak.

Mayi.—Bai, bai. Nik eta amak ere bai. Ez dezu ortaz guregandik naigaberik izango.

Erretorea.—Ola, ola; kristaurik onenak nere alde baditut, ez det besteen ajolarik... Aizu, *Mayi*: amak herri aundi bat aipatu dit. Alegia... laister Adela bi aldiz izeba izatekoa dezula: aita zanaren laguna zalakotz, eta aita bearraren laguna dalakotz.

Mayi.—Bai, *Erretore Jauna*. Eta ortaz eldu nintzan. Gaur pixka bat asaldatu naute norbaitzuek, ezkontza ori ezin egin ditekela esanaz; *Andres* ta nere artean ahaidetasunezko eragozpenen bat dagola, alegia.

Erretorea.—Zer eragozpen?

Mayi.—*Andres*, sekretarioaren semea da,

ezkontzakoa. Ez zaut iduritzen deus ahaide-
tasunik badela gure artean.

Erretora.—Ez da hor deus trabarik. Traba
izaiten da lehen kusin eta lehen kusinen hau-
rren artean: Ez zirezte deus holakorik elga-
rrentzat. Traba izaiten da oraino koinate-
kin eta koinaten lehen kusinekin... Hortan
ere, ez zirezte barne... ez, ez... Agozte des-
kantsuan. Ez du deusek trabatzen zuen ez-
kontzea.

Mayi.—Ha, milesker, Jaun erretora!... Lo-
rietan nago horiek entzunik.

Erretora.—Errazu, Mayi: zu betitik kan-
torian izan baitzira eta elizari zerbitzu egi-
teko prest, pentsatzen dut hameka oreneta-
ko ezkontza eder bat nahiko duzula.

Mayi.—Hala ginuke xedea, zuri ontsa ba-
zautzu segurik.

Erretora.—Bixtan da ontsa zautala... Nor-
beitek elizako ohoreak merezi baditu, segur
zu lehen mailean ezartzen zitut.

Mayi.—Milesker, jaun erretora.

Erretora.—Zer muthiko da zure lagun
beharra?... Ez dut ikustez besterik ezagu-
tzen.

Mayi.—Ez da batere aitaren ideietako. Pos-
tetan enplegatua den tokian aurkhitu ditu la-

lenengo ezkontzakoa. Ez det nik uste gure artean aidetasunik batere dagoanik.

Erretorea.—Zuen artean ez dago eragozpenik. Lengusuen eta lengusu-kumeen artean izaten da eragozpena. Eta zuek etzerate ez lengusu ez lengusu-kume elkarrentzat. Koñatarekin eta koñataren lengusuekin ere izan oi da eragozpena. Bañan zuek etzerate arkitzen neurri ortan ere. Ez, ez. Zaudete lasai. Ez du ezertxok ere eragozten zuen ezkontzarik.

Mayi.— A, millesker Erretore Jauna. Pozaren pozez naiz, ori entzunik.

Erretorea.—Aizu, Mayi! zu beti elizan abeslari izana zera, eta beti elizari laguntzeko gertu egona. Eguerdiko amaika-ordutako ezkontza ederra dagokizu; ala naiko dezu noski?

Mayi.—Ala genduke asmoa, zuri ondo baderizkiozu.

Erretorea.—Neri? Oso ondo. Iñor bada-ta, elizako ohoreak merezi dituanetan bat, nerezat zu zera, eta lenengo mallakoa.

Mayi.—Millesker, Erretore Jauna.

Erretorea.—Zer-nolako mutilla da zure izateko ori? Ez det ikustez besterik ezagutzen.

Mayi.—Ez da batere aitaren iritzitakoa. Korreotan lan egiten duan lekuan arkitu ditu

gun onak... Heiekin abiatu zen omonier bategen heientzat egiten dituen bilkuretarat. Eta, emeki-emeki, ni baino ere erlijione azkarrago baten jabe egina da.

Erretora.—Hobe, hobe... Eta, lanez, osagarriz, ibilpidez nola da?

Mayi.—Ho, osagarri ona du. Eta dautzut seriosa dela... Ez dut merezimendu haundirik izanen harekin, mantalin xuriaren oho-rea zaintzeko.

Erretora.—Te, hobe, Mayi... Kontent naiz xehetasun on horien entzuteaz. (Zirrintza) Te, nor othe da, berriz ere hor?

Gelaria.—Gizon larriki bezti bat duxu hemen. Iduri dixi eskale bat.

Erretora.—Emozu zerbeit eta igor azu. (Aphur bat ixilik).

Gelaria.—Xu behar omen zitu baitezpada mintzatu.

Erretora.—Bon, beraz... Mayi, zaude hemen. Zu hemen eta lasterrago despeitzen ahalko dut. Hola dire eskale guziak. Nagusia nahiago dute, sehia baino. Harenganik gehiago ukhaiteko mentura baitute. Sar-araz zazu hunarat.

Errieta.—(Agertuz. Mintzo da barne-bar-netik, misteriozki) Ha... Ez zira hura... Barka, Jauna, barka... Zu hemengo jaun erretora?

lagun onak. Eta oyekin asi zan, kapillau batek oyentzat egiten dituan batzar batzuetara joaten. Eta poliki-poliki, orain elizagauzetan ni baño azkarrago egiña dago.

Erretorea.—Obe, obe! Eta lanaz, osasunez, azieraz nola dago?

Mayi.—O! osasun ona du. Eta itzal-aundikoa da. Ez det merezimentu aundirik izango, arekin, Mariaren Alabaen mantalin txuria, txuri eukitzen badet.

Erretorea.—Obe, obe, Mayi. Pozik nago txeeetasun on oyek jakiteaz. (*Zintzarria*). Ara! Nor otē-da berriz ere or?

Neskamea.—Gizon gaizki jantzi bat denu emen. Eskale bat dirudi.

Erretorea.—Emayozu zerbait, eta bidali ezazu. (*Ixil-aldi*).

Neskamea.—Xurekin bear omen du iñolaz ere mintzatu.

Erretorea.—Ondo da. Mayi, zaude zu emen. Zu emen zaudela, laxterrago bidaliko det. Olakoxeak dira eskale guztiak. Nagusia nayago izaten dute, morroya baño. Arengandik geyago izateko ustea bait-dute. Sar-erazi ezazu onera.

Maisua.—(*Agertuaz. Itza barren-barrendik. illun-antxa*). A!... Ez zera ura... Barka, Jau-na, barka... Zu emengo erretore?

Erretora.—*Ba, hala naiz.*

Errienta.—*Ba, ba, bertze hura zer bilhakatuzen?*

Erretora.—*Hemengo xaharra hil zen. Haren ordaina, ni.*

Errienta.—*Ba, ba... (Nigar bat xukatzen du) Gazte hau nor da?*

Erretora.—*Hau? Hemengo gazte bat... Mayi du izena.*

Errienta.—*Mayi... Mayi... Barkamendurekin, sobera litakea hunen deithura galdatzea?*

Mayi.—*Mayi Larralde deitzen naiz.*

Errienta.—*(Izigarri hunkitua) Mayi, Mayi Larralde!... (Nigarrez, erortzerat doha).*

Erretora.—*(Kadira hurbilduz) Zer duzu, gizona? Zer egin zautzu?...*

Errienta. — *Phitsik... phitsik... Mayi!... Mayi!...*

Erretora.—*(Gelaria deithuz) Tanta, zato hunadino. (Agertzen da) Gizon huni barnea hautsi zaio... Zerbeit edari ekhazu.*

Gelaria.—*Auldua duxu hau... Ez da besterik. Zato, jauna, enekin sukalderat. Badixit han zerbeit on jateko.*

Errienta.—*Milesker. (Eztul-parrasta bat) Ha! Mayi!...*

Erreorea.—Bai; alaxe naiz.

Maisua.—Bai, bai. Eta beste arek zer egin zuan?

Erretorea.—Lengo xaharra il zan. Aren ordaña, ni.

Maisua.—Bai, bai. (*Negar-malko bat legortzen du*). Gazte au nor da?

Erretorea.—Au? Emengo gazte bat... Mayi du izena.

Maisua.—Mayi... Mayi... Geyegi ez bada, jakin al-liteke apellidua?

Mayi.—Mayi Larralde, serbitzeko.

Maisua.—(*Izugarri ikutua*) Mayi, Mayi Larralde!... (*Negarrez, erortzera dioa*).

Erretorea.—(*Eser-alkia emanaz*) Zer dezu, gizona? Zer egin zaizu?

Maisua.—Ezer ez... Ezer ez... Mayi!... Mayi!...

Erretorea.—(*Neskameari deituaz*) Izeba: atoz oneraño. (*Etortzen da*). Gizon oni nalgabea egin zayo... Ekatzu zerbait edari.

Neskamea.—Auleria du onek... Ez du besterik. Atoz, Jauna, nerekin sukaldera. Badetan zerbait on jateko.

Maisua.—Millesker! (*Eztul-aldi bat*) A! Mayi!...

Erretora.—*Bon... Jan-azu... Deskantsa zaitete... Ixtant baten buruan, andere gazte hau despeitu eta elgarrekin mintzatuko gira.*

Errienta.—*Milesker. (Jalitzen da gelariarekin).*

Mayi.—*(Hunkitua) Ha!... Zer othe zuen gizon horrek hola inharrosia izaiteko, ni ikusi-eta?*

Erretora.—*Nik dakita? Hoinbertze, adimenduz ahul den jende ikusten da oraiko mendean... Nork daki zer gogoratu zaion zu ikusi-eta? Beharbada zu iduriko alaba zonbait badu, eta hura berdin.*

Mayi.—*Ho!... Barne guzia nahasi daut... Ez dakit ohartu zaren... Begiz jan nahi ninduen... Iduri zuen egiazki ezagutzen ninduela.*

Erretora.—*Ba, has zaitte, zu ere, orai, amets zorotan... Ale! pixka bat alegera-azuzure gogo hori; orhoit zaitte Andrez, espos-egun ederraz, eta zure bihotza pil-pil izan dadiela, plazerrez eta ez ikharez...*

Mayi.—*Ho! berdin du... Barnea urhatu daut gizon horrek. Nahiago dut hemendik lehenbailehen urrundu.*

Erretora.—*Zoazi, zoazi othoi, kanpo hortarat, aire on pixka baten hartzerat.*

Mayi.—*Ba, hobe dut jalitzea... Barkatu, jaun erretora. Bihar artio, beraz.*

Erretorea.—Tira!... jazu... Atseden zaite... Berealako batean, andereño gazte au bialduta, elkarrekin mintzatuko gera.

Maisua.— Millesker. (*Ateratzen da Neskatxarekin*).

Mayi.—(*Ukitua*) A!... zer ote zuan gizon gizajo orrek, orren astindua gelditzeko, ni ikusi nauanean?

Erretorea.—Nik al dakit? Orrenbeste jende ikusten da gaur dan egunean, burutik auldurik... Nork daki zer gogoratu zayon zu ikusi-ta? Bearbada, zure antzeko alabaren bat badu, eta uraxe-edo.

Mayi.—O! Barren guztia nahasi zait... Ez dakit konturatu zeran... Begiz jan nai ninduan... Badirudi egiazki ezagutzen ninduala ere.

Erretorea.—Bai, asi zaite zu ere amets zo-roak egiten... Tira, tira! Poztu ezazu pixka bat zure gogo ori; gogora itzazu Andres eta ezkontzako eguna, zure biotz ori pil-pil ipiñi dedin, atsegiñez eta ez ikaraz...

Mayi.—O! berdin da... Barren guztia urratu-ta utzi dit gizon orrek. Obeko det emendik alde egin lenbaitlen.

Erretorea.—Zoaz, bai, zoaz kanpora, aize on pixka bat artzera.

Mayi.—Bai; obe det irtetea. Barkatu, erre-tore jauna. Biar arte.

Erretora.—*Ba, bihar artio... (Irriz) Eta beira zaite mutxurdin ametsetarik...*

(Bakarrik, erdi irriz) *Hauxe da botiga barne huntan!... Lehenago ez bainezaken Salomonen kreaturekin burutzerik egin, ez ahal dira orai zozoteietako kreaturak hunerat abiatuko... Alo!... Zer othe da berritz hori?*

Gelaria.—*Erraxu, libro xirea? Ez dixi phitsik hartu nahi... Xu mintzatzea dixi bakarrik galdatzen.*

Erretora.—*Bon... sar-araz zazu. (Aphur bat bera).*

Errienta.—*(Sartuaz... Eskhuin eta ezker so egin ondoan) Jauna, hemen sekretuan mintzo ditakea?*

Erretora.—*Ni nuzu bakarrik hemen entzule. Zuhaurrek ikus, ni baitan konfientziarik baduzun.*

Errienta.—*Ez naiz nihaur erlijioneko, baina apheza bethi errespetatu izan dut. Badakit sekretuzko gizonak zareztela. Eta hortako jo dut zure athea. (Eztul-parrasta bat) Beha nezazu ontsa. Ezagutzen nauzia?*

Erretora.—*Ez.*

Errienta.—*Ez duzu arrazoinik ni ezagutzeko. Alabainan berri zira hemen... Entzun duzia bazela herri huntan errienta bat, gerlan zela soldado aintzindari?*

Erretorea.—Bai, biar arte... (*Parrez*) Eta kontu, neskazar-ametsekin...

Erretorea.—(*Bakarrik, erdi-parrez*) Auxe nahaskilloa etxe ontakoa! Lehenago, ez bait-nentzakean burutu Salomon'en kreaturakin; ez al zaizkit orain zozotegietako kreaturak onera asiko... Tira ba! Zer ote det orain ori?

Neskamea.—Aixu, libre al-zaude? Ez du ezertxo ere artu nai. Xurekin egotea eskatzen du bakarrik.

Erretorea.—Tira ba; sar-erazi ezazu. (*Apur batean ixillik*).

Misua.—(*Sartuaz, eta ezker-eskubi begiratu ondoren*) Jauna: emen sekretuan mintza al-diteke?

Erretorea.—Ni bakarrik nauzu emen entzule... Zerorrek ikus, nigan konpiantzarik badezun.

Maisua.—Neroni ez naiz erlijio-zale, bañan apaizari beti errespetu izan diot. Badakit sekretuzko gizonak zeratela. Eta orretxegatik jo det zure atea. (*Eztul aldi bat*) Begira nazazu ondo. Ezagutzen al nauzu?

Erretorea.—Ez.

Maisua.—Ez dezu arrozirik ni ezagutzeko. Berria baitzera emen... Entzun al dezu bazala erri ontan maisu bat, gerran soldadu-agintari zana?

Erretora.—*Ba... gerlan hil izan da... Haren gorphutzaren beha gaozi herrian.*

Errienta.—*Ha, ba? Haren gorphutzaren beha? So egizu eni. Errienta haren gorphutza, huna nun den. Ez da errienta hila, bainan hemen duzu zure aintzinean.*

Erretora.—*Hee?*

Errienta.—*Ba, ni naiz delako errienta. Ez-lehengo itxurarekin; hamabortz bat kilo galdu baititut. Bainan halere, ni, errienta.*

Erretora.—*Zu errienta!... Ho, ho!... Beraz zure alaba, Mayi! Konprenitzen dut orai zure oxtiko asaldura... Ho, ho!*

Errienta.—*Ba, nik Mayi ezagutu dut. hameka urthe hautan ez ikusia izanagatik ere.*

Erretora.—*Bainan, nundik agertzen zira?... Bonbardamendu batean hila zinela errana zautaten. Zure sakelako puskak ere etxerat ukhan zuztela.*

Errienta.—*Kondatuko dautzut laburzki... Delako bombardamenduan hiltzat utzi ninduten, eta, sakelak hustu-ondoan, hilekin ezarri ninduten. Bainan, noizpeit atzarri nintzan, burutik nahasia, eta alemanen ospitale baterat altxatua. Aleman ospitaleaz, Ru-soak jabetu ziren, eta, gu han ginenak, denak Rusiarat igorri ginituzten. Gerla buru-*

Erretorea.—Bai... Gerran il zan. Aren gorputzaren zai gaude errian.

Maisua.—A, bai? Aren gorputzaren zai? Begira nazazu. Maisu arren gorputza, ona nun dezun. Ez da illa maisua. Ementxe daukazu zure aurrean.

Erretorea.—Eee?

Maisua.—Bai, ni naiz maisu dalakoa. Ez lehengo itxurakoa; amabost kilo galdu bait-ditut. Bañan ala ere, ni maisua.

Erretorea.—Zu, maisua... O, o! Beraz, Mayi, zure alaba! Orain konprenditzen det arextiko zure uki-aldia... O, o!...

Maisua.—Bai; nik Mayi ezagutu det, amaika urte ontan ez ikusiagatik ere.

Erretorea.—Bañan, nundik agertzen zera? Bonbardeo batean illa ziñala esan zidaten. Zure zakutoko puskak ere etxera ekarri zituztela...

Maisua.—Esango dizut dana laburki... Dalako bonbardeoan iltzat utzi ninduten; eta, poltxikoak ustu ondoren, illekin pillatu ninduten. Bañan noizpait esnatu nintzan, burutik nahasia, eta alemanen gaxotegi batera jaso. Alemanen gaxotegiaz rusoak jabetu ziran gero; eta gu an giñanak, Rusia'ra bidali ginduzten. Gerra bukatu-eta, ez bait-

ratu-eta, nehork ez baitzuen aiphu gure librantzarik, eskapatzerat entseatu nintzen... Bainan, rusoek atzeman ninduten eta punimenduz igorri Ziberiarat... Han egon naiz orai artio... Azkenean, hetsitu ondoan, libratu naute ba noizbait...

Hemengo gararat oxtian heldua naiz... Ez nau nehork ezagutu... Ez dut nehorekin elherik egin... Ez bainakien norat jo, hunarat jin niz xuxen-xuxena, xehetasunketarat... Othoi, erradatazu, zer bilhakatu da ene familia.

Erretora.—Zure alaba Mayi ikusi duzu... Esposatzerat abian da grefieraren semearekin...

Errienta.—Jan Piarre dea bethi grefier?

Erretora.—Hura bera... Zure bigarren emaztea, Adela, berritz ezkondua da.

Errienta.—Berritz ezkondua?... Norekin?

Erretora.—Preseski jaun grefierarekin.

Errienta.—(Arrunt trixtatua) Ez nuen bertze beldurrik.

Erretora.—Mayi, bethi Frantzinarekin bizi da, zu joaitean bezala...

Errienta.—Ho, ho! Zonbat saindamendu! Denak, hamar urthez!... Zertako bizi izan naiz?... Biziari erhotik atxikia izan naiz.

-zuan iñork aipatzen gure libratze-konturik, iges-egitera sayatu nintzan. Bañan rusoak arrapatu ninduten, eta kastiguz Siberia'ra bidali. Antxe egon naiz orain arte... Azkenean, etsi ondoren, libratu naute noizpait... Emengo estaziora arestian eldu naiz. Ez nau iñortxok ezagutu. Ez det iñorekin itzik egin... Eta, ez bait-nenkian nora jo, onera etorri naiz zuzen-zuzen, zerbait jakin narez... Esadazu, eta zertan da nere familia?

Erretorea.—Alaba Mayi ikusi dezu... Lais-ter da ezkontzeko sekretarioaren semearekin.

Misua.—Yan Pierre al da orain ere sekretario?

Erretorea.—Ura hera... Zure bigarren emaztea, Adela, berriro ezkondua dago.

Maisua.—Berriro ezkondua? Norekin?

Erretorea.—Ain xuxen, sekretario jauna-ekin.

Maisua.—(Oso illun) Ez nuan beste bil-
durrik.

Erretorea.—Mayi beti Frantzinarekin bizi da, zu joatean bezela.

Maisua.—O, o! Zenbat aldakuntza! Dana amar urtean!... Zertarako gelditu naiz bizi-rik? Bizi-naya izan det zain-zañetaraño sar-tua. Batzuetan ia iltzeko zorian, erria ta

Batzuetan, kasik hil-korrokan; herriaz eta etxekoez, orhoitu-eta, sumindura batek hartzen ninduen, behar nuela bizia beiratu, hekdenen berritz ikusteko. Bizia beiratu dut, bainan etxekoak galdu ditut. Orai berdin zaut bizia galdurik ere, bizitzeko arrazoina galdu dudanez-geroz. (Eztul-parrasta bat) Joa naiz, joa!... Phitsik, phitsik ez naiz gehiago!

Erretora.—Ez zozula tenoreko hitsari beha... Orhoit zaite gau ilhunaren ondotik, goizak argitzen duela.

Errienta.—Zer nahi duzu egin dezadan?... Zer bihar, egun baino gehiago? Ez dut etxerik ere nun sar... Horra zertan naizen, hoinbertze sofrikario eta esperantzen ondotik!

Erretora.—Etxeaz ez zaitela grigna. Aratsa da... Elgarrekin afalduko dugu. Hemen lo eginen duzu. Zure alderdiak hartu artio, ene etxea zurea izanen da...

Errienta.—(Hunkitua) Milesker, jauna! Ez zinezake amets, zure bihotzetikako solasek zer ongi egiten dautaten, hamar urthe hautako basakerien ondotik... Milesker!... Zure moldek erakusten dute, zoin haundia den zuk zerbitzatzen duzun gaineko Nausia.

Erretora.—Milesker ere zure konplimentuaz.

etxeakoak gogoratu-ta, sumintasun batek arzen ninduan, biziari eutsi bear niola, alegia, danok berriz ere ikusteko. Biziari eutsi diot, bañan etxeakoak galdu ditut. Orain, berdin zait bizia galtzea, bizi izateko arrazoya galdu dedan ezkeru. (*Eztul-aldi bat*). Jota nago, jota... Ez naiz ezer.

Erretorea.—Etzayozula beingoari begiratu... Oroitu zaite, gau illunaren ondotik, goizak argitzen duala.

Maisua.—Zer nai dezu egin dezadan? Zer dezaket biar, gaur baño geyago? Ez det etxerik ere, nun sartu. Orra zer naizen, orrenbeste sofri ta itxaro ondoren.

Erretorea.—Etxez etzaitezela estutu. Illundu du. Elkarrekin apha duku degu. Emen lo egingo dezu. Zure erabakiak artu arte, nere etxea zurea izango dezu.

Maisua.—(*Ukitua*) Millesker, Jauna! Etzenezake amets-egin ere, zure biotzetikako itz oyek nolako ona egiten didaten, amar urte oyetako basakerien ondoren... Millesker!... Zure portaerak erakusten du, zeñen aundia dan zuk serbitzen dezun gañeko Jauna.

Erretorea.—Millesker zure konplimentuaz ere.

Errienta.—*Federik ez dut, bainan ikusiak ikusi, fedearen alde naiz... Jainkoa kentzen duten tokietan, gizona aise hiltzen baitute. "Elgar maita-azue" erran duen Jainkoak du arrazoin. Elgar ez badute gizonek maitatzen, mundu hau ifernu bat izanen da.*

Erretora.—*Ez dugu bertzerik guk ere predikatzen. Biziaren esperientziak fedeari hurbildu zaitu.*

Errienta.—*Ba; izan naiz fedetik urrunago.*

Erretora.—*Ale... Ez zazula gibelarat so egin, bainan aintzinerat... Pentsa-azu libro zarela... Zure herrian herritz... Alegeratzeko mementoa da hau zuretzat, eta ez trixtatzeko. (Oihuz) Ttanta!*

Gelaria.—*Zer duxu?*

Erretora.—*Jaun huni emozu othoi ganbera bat, eta emen afalduko du... (Errientari) Ikusiko dugu elgarrekin bihar zer egin dezakezun... Preseski bihar gerlan hil soldadoen meza dugu.*

Gelaria.—*Zato enekin, jauna. (Jalitzen dira).*

Erretora.—*(Bakarrik) Hau ixtorioa! Gizon hunek zer egin behar du orai? Ha zer solaspideak biar herrian, berria hedatuko delarik bizi dela! Eta Adela?... Segur ere*

Maisua.—Federik ez det; bañan ikusiak ikusi-ta, fedearen alde naiz... Jainkoa kentzen duten tokietan, gizona errex iltzen dute. “Elkar maita ezazute” esan duan Jaungoikoak du arrazoi. Gizonak elkar maitatzen ez badute, au infernu bat izango da.

Erretorea.—Ez degu guk ere besterik erakusten. Biziaren erakutsiak federa erakarri zaitu.

Maisua.—Bai, izan naiz sinismenetik gaur baño urrutiago.

Erretorea.—Tira ba!... Etzazula atzera begiratu, aurrera baizik. Pentsa ezazu libre zerala... Berriz ere zure errian... Pozteko eguna da gaur zuretzat, eta ez tristatzeko. (*Oyuz*) Izeba!

Neskamea.—Zer dexu?

Erretorea.—Emayozu Jaun oni, mesedez, gela bat; eta emen aphalduko du. (*Maisuari*) Ikusiko degu alkarrekin, biar zer egin dezakezun... Ain xuxen, biar degu, gerran ildako gudarien meza.

Neskamea.—Atoz nerekin, Jauna. (*Juaten dira*).

Erretorea.—(*Bakarrik*) Auxe ixtoria! Gizon onek zer egin bear du orain? A zer itz-bideak biar errian, bizi dala banatzen danean! Eta Adela?... Seguru asko, izango dute

izanen dute erraiteko, dibortzatu hori zertako hartu dudan ene etxean... Bainan, karitate, bere adixkideri bakarrik egin behar othe da?... Erlijionearen etsaiak ere hori egiten dute... Mintza bite... Onezia da ene eginbidea. Onezia da jenden bihotzetako bidea... Hanbat gaxto, fedearen goratasunetik jujatzeko orde, beren aphaletik jujatzen badute ene egitatea.

ERRIDAUA

zer-esanik, dibortziatu bat etxean artu de-
dalako. Bañan, adiskideari bakarrik egin
bear al diogu on? Erligiorik ez dutenak ere
egiten dute beste orrenbeste... Mintza bitez!
On-egitea da nere egin-bidea. On-egitea da
jendearen biotzerako sar-bidea... Anbat gaiz-
toago, fedearen goratasunetik neurtu bea-
rrean, beren beheretasunetik neurtzen badi-
tuzte nere egiteak.

ZAPIA

BIGARREN GERTALDIA

JOKA-LEKUA. — Elizako galeria. Han dagotzi jaun mera exarparekin, Grefiera, eta bertze bizpahiru gizon. Prediku-aintzinean, errieta eta bertze bi gizon sartzen dira oraino. Bakotxak badu, bere sartzeko eta galerietan egoteko moldea... Ez Apeza, ez emazterik, ez da ageri... Entzuten dira bakarrik.

Kantoria.—(Entzuten da) "*Uholde baten pare*"... (Koblaren ondotik, errepika gizon eta emaztek. Kantoreak bigarren kobla ematen duelarik:)

Mera.—(Grefierari) *Jaz meza hiru zalditan ginuen... Zertako aurthen, batekin bakarrik?*

Grefiera.—*Ez zuen, dudarik gabe, bertze zaldientzat phazkarik.*

(Bigarren errepika eman-eta kantua ixiltzen da).

Mera.—*Yes!, gure apheza, bera predikari.*

Grefiera.—*Ba, eta kopetatik hartzeko, badu zer erran.*

BIGARREN GERTALDIA

JOKA-LEKUA: *Elizan, Koruko galeria.*

An daude Alkatea bere bandarekin, Sekretarioa, eta beste bi edo iru gizon. Sermoi-asieran Maisua eta beste bi gizon sartzen dira. Bakoitzak badu bere sartzeko ta egoteko era... Ez apaizik, ez emakumerik, ez da ageri; entzun bakarrik.

Kantua.—(Entzuten da) “Uholde baten pare”... (Koplaren ondotik, erri guztiaren errepika. Abeslariak bigarren koplak bukatzean):

Alkatea.—(Sekretarioari) Joan dan urtean meza iru zalditan izan genduan. Zergatik aurten batekin bakarrik?

Sekretarioa.—Etzuan nunbait, beste bi zaldientzako aña zer-janik. (Bigarren errepika abestean, kantua ixiltzen da).

Alkatea.—Jes! Gure Apaiza, bera Predikari...

Sekretarioa.—Bai; eta arpegian ezagun du

(Predikua entzuten da... Predikua has-eta laster, erriente sartzen da, eta xutik egoiten, jaun meraren gibelean).

Erretora.—(Predikuan ari) *Aitaren eta semearen... Girixtino maiteak: Egun dugu, gerla bururatzearen urthe-muga. Hoin urthe guti da gerla bururatua dela, eta nola jada zahartuak orduko orhoitzapenak. Oroitzapen heien atzartzeko, orduko xede onen pixka bat erreberritzeko, ez nuke nik mintzatu behar prediku-alki huntarik, bainan han gerlan, sekulakotz gelditu diren hetarik batek. (Hemen erriente sartzen da) Gutarterat, bet-betan heldu balitz, o amak, zuetarik baten seme bat; o gerlako alhargunguntsak, zuetarik baten lagun bat, zer erran othe lezake harek, hemendik, prediku-alkitik?*

Mera.—(Ahapetik grefierari) *Balitake pollitik, halakorik gerta baladi.*

Grefiera.—*Gure etxetik haste.*

Erretora.—(Beti predikuan) *Harek erran lezakena lehenik, hauxet laitake: Zuek, bi-zi zareztenak, nola gaitutzue ohoratzen?... Ba, egun hau, gu ohoratzeko eguna izanen dela, legea egin duzue. Bainan, nahi duzue elgarrekin egin ditzagun konduak, zer probetxu ekartzen daukun egun hunek, guri, gerlako hileri? Hainitzentzat, goiz hau,*

zer esanik baduala. (*Apaizaren itzaldia entzungo da... Asita bereala maisua sartuko da, eta txutik geldituko Alkate Jaunaren atzean*).

Erretorea.—(*Itzaldian*) “Aitaren eta Semearen... Kristau maiteak: Gaur degu, gerra bukatu zaneko urte-muga. Orren urte gutxi dira gerra bukatu zala, eta dagoneko nola zahartu diran orduko oroitzapenak! Oroitzapen oyek esnarazteko, orduko asmo ayek pixka bat erreberritzeko, ez nuke mintzatu bear sermoi-leku ontatik nik, an gerran betiko gelditu ziran ayetako batek baizik. (*Emen maisua sartzen da*). Gure artean bat-batean elduko balitz, gerran betiko gelditu diran oyetako bat; elduko balitz, o amak, zuetako baten seme bat; o gerrako alargunak, zuetako baten senar bat; zer esango ote luke arrek, emendik, sermoi-leku ontatik?”

Alkatea.—(*Aopetik Sekretarioari*) Polita litzake olako bat.

Sekretarioa.—Gure etxetik asita.

Erretorea.—(*Beti izketan*) Arrek esan lezakena auxe litzake lendabizi: Zuek, bizi zeratenok nola ondratzen gaituzute?... Bai; egun au, gu ondratzeko eguna izango dalako legea egin dezute. Bañan nai al dezute elkarrekin kontuak egin ditzagun? Askorentzat goiz au otoitzik gabeko goiz bat izango da. Bear bada gorputzez mezetan arkituko dira,

othoitzik gabeko goiza bat izanen da. Behar-bada gorphutzaz mezan aurkhituko dira, eta hilen orhoit-harriko zeremonian; bainan heien gogoia, nun izanen da, nun? Zer on tiratuko dute gerlako hilek, heien goizeko urhatsetarik?... Deus onik ez... Eta arratsaldean? Hainitzentzat izanen da bazkari on eta gormandizazko arratsalde bat. Eta, gainerat arratsean, bala... Galdatzen dautzuet: holako arratsalde batetarik, zer abantail dukete gerlako hilek? Bala bat baitezpadakoa othe zen gure herrian, holako egunetan?

Mera.—Hori, enetako piko bat.

Grefiera.—Zonbat orenetan bururatzen da bala?

Mera.—Gauerditan.

Grefiera.—Luza-azú bi orenak artio.

Erretora.—Balaz ez ditugu hilak ohoratzen, bainan profanatzen ororen buru; gauak egun hau tapatuko duelarik, gerlako hileri, zer laguntza diotegu igorririk izanen? Ez da, heien aintzinerat aingeru bat, guk igorri graziez bethea, presentatuko, bainan, deubrua, irri-karkailez, gure zikindurez kargatua. Ez du alabainan deubruak gaizki irri egiten; Jainkoaren izenean muntatu partidatik, harek baitu ttantto gehienik tiratzen?... Hortako, gerlako hilen izenean, galdatzen dautzuet, egun huni beira diezogun, zor

eta ildakoen oroit-arriko zeremonian ere bai; bañan ayen gogoan nun izango da, nun? Zer on aterako dute gerran ildakoak oyen goizeko pausuetatik?... Ezer onik ez... Eta arratsaldean? Askorentzat, bazkari on ta tripa-festako arratsalde bat. Eta gañera arratsean, dantza... Galdetzen dizutet: olako arratsalde batetik, zer on izan dezakete gerran ildakoak? Dantza bat nai-ta-ezkoa al zan gure errian olako egunetan?

Alkatea.—Ori, neretzat miko bat.

Sekretarioa.—Zer ordutan bukatzen da dantza?

Alkatea.—Gaberdian.

Sekretarioa.—Luza ezazu ordubiak arte.

Erretorea.—Dantzarekin ez ditugu illak ondratzen, zikintzen baizik guztion buruak. Gabak egun au estaltzen duanean, zer laguntza ekarri diegu gerrako illai? Ez da aurkeztuko ayen aurrera aingeru bat guk emendik bidalitako graziaz beterik, diabrua bera baizik, pharrez kar-kar-kar, gure zikinduriz kargaturik. Izan ere, ez du diabruak gaizki phar-egiten; Jaungoikoaren izenean guk sortutako joku ontan, ark bait-ditu jasotzen amarrekorik geyenak... Orrela bada, gerran ildakoen izenean eskatzen dizutet: egun oni gorde dezayogun, zor zayoa itxura... Bearbada, ez da iñor arkituko gure

zaion itxura... Agian, nehor ez da egungo zeremonietan aurkhituko, kanpozt bakarririk eta jenderi begietarat erhautsa botatzeko. Jendeen gatik agertzen dena Jainkotiar, harek bere saria jada jendeen ganik bildua du... Gure hilak ez dira kanpo-ohorez gose, baina othoitz-laguntza gose. Klerona-tuta eta kanpo horietako mintzaldiek ez dituzte hek demendrenik ontzen, ez badira arramantza horiek, barneko othoitzaz kargatuak.

Grefiera.—Zer estimua duten, merialk eman ohorek!

Mera.—Ba... Bakotxari bere antxuak eder.

Erretora.—Othoitzik gabeko ohorek, iduri dute plata eder, baina hutsetan zerbitzatuaita laitaken aphairu bat. Ohorea plata eder bat ba, baina ez ditu hilak hazten, plata hortan ez bazaiote othoitz ematen janhari... Egun hau beraz izan dadiela, bildutasuneko egun bat, zeren balinbada gerlako hilez orhoitzeko eguna, da ere, denbora berean, bizientzat, gogoeta zintzo eta xede on bartzuen erreberritzeko eguna... Ontsa zait gerlan ibiliak, egun huntan, elgarrekin goxa eta solasta daiten, berdin aphairu baten inguruan.

Grefiera.—To... Oxtiko plata orai bethetzen du.

Mera.—Ba, bera bazkaitiar delakotz.

gaurko zeremonian, itxuraz bakarrik eta jendearen begietan bere burua edertzeko. Jendearen zer-esanagatik “jainkotiar” azaltzen danak, jaso du jendearengandik bere saria... Gure illak ez dira azal-itxuraren gose, otoitz-laguntzaren gose baizik. Tronpeta-soñu ta kanpoko mintzaldiak ez diote ayei ezeren onik egiten, zalaparta oyek barruko otoitzez beterik ez badaude.

Sekretarioa.—Zer estimazio duten Erriko Etxearen ondrak!

Alkatea.—Bai. Bakoitzari bere bildotxak eder.

Erretorea.—Otoitzik gabeko ondrak, ontzi eder bat dirudi, bañan utsa, janari gabeko otordua. Ondra, ontzi ederra da, bañan ez ditu illak asetzen, ontzi ortan otoitza janari ematen ez bazaye... Egun au izan dedilla, beraz, biltasunezko eguna; batetik illak gogoratzeko eguna degulako, eta bestetik biziok gogoeta zintzo ta asmo on batzuek herritze-ko eguna. Ondo deritzot, gerran ibilliak egun ontan elkarrekin goxa ta jolastu ditezzen bazkari baten inguruan.

Sekretarioa.—To! Arestiko ontzi utsa orain bete du.

Alkatea.—Bai; bera ere hazkaldar bait-da.

Erretora.—*Bainan, ez dezatela bixtatik gal, zertako aphailatua den egun hau: hilez orhoitzeko eta ere bizia moldatzeko gisa hartarat, nun gure ondokoek ez baitute berritz ikusiko, guk ikusi duguna... Gerla guzien ondotik, gauza bera erraiten da. "Aski gerlatik. Hau azkena"... Bainan orhoit gaiten, gerlaren erroa bethi bizirik dagola... Gerla zertarik heldu da? Gerla heldu da, Jainkoa gu ganik baztertzetik... Gizon batek. Jainkoa bazter dezala bere baitatik, bere familiarik; haren baitan, haren familian, gerla eta desordria sartzen dira. Nazione batek, edo nazione-multzo batek, Jainkoa bazter dezatela beren solastatze eta legetarik: heien baitan eta artean, gerla-irrisku da. Hortakotz, gisa batez edo bertzez, Jainkoari jazartzen garen guziak, gerla-pitztaile gira. Gerla-pitztaile; beraz krima-egile. Ezen, Jainkoa hil-nahiz ari direnek, maizenik hanitz gizon hiltzen dituzte. Hortaz orhoit gaiten bereziki, mundu huntan, zerbait kargu dugunak. Gure karguaz balia gaiten Jainkoaren eskualdea azkartzeko, ez desordrea fagoratzeko edo basa-ohorez gure burua aphaintzeko. Kargulari, izan gaiten zerbitzukari eta ez ohorekari.*

Grefiera.—*Xixtatzen duela, xixtatzen.*

Erretorea.—Bañan ez dezatela begien aurretik galdu, zertarako prestatua dan egun au: ildakoak gogora ekartzeko, eta bizi geranok gure bizia moldatu dezagun, gure ondorengoak, guk ikusi deguna ikusi ez dezaten eran... Gerra guztien ondoren beti gauza bera esaten da: "Naikoa degu gerrarik. Au azkena"...Bañan oroitu gaitezen gerraren zaña beti bizirik dagola... Zertatik dator gerra? Jaungoikoa gugandik baztertzetik... Gizon batek Jaungoikoa bazter dezala beregandik, bere familiarik; gizon arengan, eta aren familian gerra ta nahaspilla laister dira. Erri-alde batek edo-ta erri-alde batzuek Jaungoikoa bazter dezatela beren jolas eta beren legeetatik; erri-alde ayetan eta ayen artean laister da gerra-arraskua. Ola bada, era batera edo bestera Jaungoikoaren aurka ipintzen geran guztiok, gerra-piztutzalle gera. Gerra-piztutzalle; beraz, iltzalle. Jaungoikoa il-nayan dabiltzanak, sarritan gizon asko iltzen dituzte. Ortaz oroi gaitezen batez ere, mundu ontan zerbait kargu degunok. Gure karguaz balia gaitezela Jaungoikoaren alderdia indartzeko, ez nahaskilloari laguntzeko, ez geuroen buruak ondratzarrez apaintzeko. Kargulariak, izan gaitezen serbitzulari eta ez omen eta ondralari.

Sekretarioa.—Txulatzen duala, txulatzen.

Mera.—*Aise da... “Hogoi eta hameka” eta “esku” ditu.*

Erretora.—*Horra laburzki gogoeta zombait, ene baitan alha direnak, holako egunez. Gogoeta beharbada idorskoak, bainan egiak... Jesusek errana du, girixtinoek gatza bezala behar dugula izan lur huntan. Gatza gazi da... Bainan, gazi harek ditu haragi eta beste asko janhari, ustelduratik beiratzten. Guk ere, nahi balinbadugu mundu hau ustelduratik beiratu, jakin behar dugu gazi agertzen. Egun hau, beraz, izan dadiela, hilentzat altxagarri, eta bizientzat orhoitgarri. Agian, bizian ongi eginetik, hiltzean saria merezituko daukute... Halabiz.*

(Eztul eta arrabots, denak xutitzen dira).

Mera.—(Errienta ikusi du) *Nor da, gibeloko gizon hori?*

Grefiera.—*Ez da hemengoa... Zombait eskale arrotz.*

Erretora.—(Credo hasten du, eta jendeak segitzen dute).

Mera.—(Kantu-denboran) *Jendarmeri ari-kolpe bat emozute, ikus dezaten nor den gizon hori.*

Grefiera.—*Ontsa da...*

(Credo aintzinat ari dela... oyhala).

Alkatea.—Errez bait-dezake... “Ogei ta amaika eta eskua” ditu.

Erretorea.—Orra, laburkiro, olako egunez nere barruan dabiltzan gogoeta batzuek. Gogoeta, bear bada, legortxuak, bañan egiak... Jesusek berak esana degu, kristau geranok, gatzaz bezela izan bear degula lur ontan. Gatzaz, gatzia da. Bañan gatzia orrek gordetzen ditu usteldu gaberik, aragi eta beste asko janari. Guk ere ikasi bear degu gatzia agertzen, nai baldin badegu mundu au usteldu gabe egon dedin. Egun au, beraz, izan dedilla, ildakoentzat goragarri, eta bizientzako oroigarri. Agidanean, bizitza ontan ondo-egitak, mereziko digute iltzean bertiko saria. Alaxe dedilla. (*Eztul eta ots, danok txutitzen dira*).

Alkatea.—(*Maisua ikusten du*) Nor da atzeko gizon ori?

Sekretarioa.—Ez da emengoa. Eskale arrotzen bat.

Erretorea.—(*Credoa esaten du, eta jendeak jarraitu*).

Alkatea.—(*Kantu denboran*) Erri-mutillai telefonoz abisu egiozute, ikus dezaten nor dan gizon ori.

Sekretarioa.—Ondo da... (*Credoa ari dala jetxiko da*).

ZAPIA

HIRUGARREN GERTALDIA

JOKA LEKUA. — Barne bat, grefiera-baitan.

Adela.—*Ba, berdin du. Hor erran ditu, erran behar ez zirenak ere. Bala eta gainerateko, ez zituen aipatu behar, egin dituen bezala... Ez ditu hola meriako gizonak aise bilduko.*

Mayi.—*Aphezak, ttantta, ez du plazer dena predikatu behar, bainan egia dena... Eta egia, maizenik norbeiti zimiko egiten dio.*

Adela.—*Ba, zu, dena aphezentzat zare. Bainan uste duzia, eni ere plazer egin dautala, aipatu duelarik, balerat joailek, hilak ez dituztela ohoratzen... Ni balean izanen naiz, senharra eta meriaren gatik. Ez plazerrez, ez... Ene biziaren era hola delakotz... Ez dut uste hortan deus gaizkirik egiten dutan, ez eta ere hilen errespetua galtzen dutan.*

Mayi.—*Zu, ttantta, aita zenaren gorphu-*

IRUGARREN GERTALDIA

JOKA-LEKU: *Gela bat, sekretarioaren etxean.*

Adela.—Bai, berdin da. Or esan ditu, esan bear etziranak ere. Dantza ta gañerakoak etzituan aipatu bear, aipatu dituan bezela... Ola ez ditu agintariak berealakoan bereganatuko.

Mayi.—Izeba: apaizak ez du predikatu bear atsegin dana, egia dana baizik. Eta badakizu, egiak geyenetan min ematen dio norbaiti.

Adela.—Bai, zu beti apaizaren alde. Banañan uste al dezu neri ere atsegin eman didala esan duanak, alegia dantzara joaten diranak ez dituztela ildakoak ondratzen?... Ni dantzan an izango naiz senarrarengatik eta Erriko Etxeagatik. Ez atsegin utsez, ez. Nere biziaren izaera ala dalako... Ez det uste, ortan ezer gaizkirik egiten dedanik. Ez eta illenganako errespetua galtzen dedanik ere.

Mayi.—Izeba: zu, aita zanaren gorputza

tza, jaun erretorak ez duela elizarat sartu nahi-eta, arrunt asaldua zira. Ez da, ez, bere baitarik ari, jaun erretora. Baditu, horrek ere, bere erreglamenduak segitzeko.

Adela.—Gaixo aita. Hori ez diot onets. Herrian hura bakarrik izanen da elizakorik gabe ehortzia.

Mayi.—Ez dauzkitzua bere arrazoinak eman, hortaz izan zirelarik haren ikusten?

Adela.—Ba, enekin ez da zurekin bezala... Enekin konplimenduak labur ditu, arras labur.

Mayi.—Halako gizon mixteriozko bizardun bat sartu da erretor-baitan, ni han nintzelarik. Eni, luzaz beha egon da... Iduri zuen funtski ezagutzen ninduela... Eta, nigarrez hasi da "Mayi, Mayi" erranez. Barne guzia inharrosi da.

Adela.—Nor zen ba?

Mayi.—Ez dakit, bainan gero berritz ikusi dut. Soldadu hilen mezan zen... Jaun erretoraenerat sartu da, mezatik landa... Ontsa so egin diot... Han aloitzen bide da.

Adela.—Ez dakozia galdatu jaun erretorari nor zitaken?

Mayi.—Ez zuen iduri, jaun erretorak ezagutzen zuela.

jaun erretoreak Elizan sartzen ez dualako, zearo asarretua zaude. Ez gero pentsatu erretore jauna bere burutik orrela ari danik. Baditu orrek ere bere arau ta aginduak.

Adela.—Aita gaxoa! Ori ez diot barkatzen. Errian uraxe bakarrik izango da elizakorik gabe lur emana.

Mayi.—Ez al dizkitzu bere arrazoyak eman, zu ortara bera ikustera joan-da?

Adela.—Bai, nerekin ez da zurekin bezela... Nerekin konplimentuak labur ditu, oso labur.

Mayi.—Alako gizon mixteriozko bizardun bat zartu da erretore-etxean, ni an nengola. Neri luzaro begira egon zait... Bazidurian ondotxo ezagutzen ninduala... Eta negarrez asi da "Mayi, Mayi" esanaz. Barren guztia astindu dit.

Adela.—Nor zan bada?

Mayi.—Ez dakit. Bañan gero, berriz ere, ikusi det. Gerran illen mezan an zan... Erretore jaunarenera sartu da meza-ondoan... Ondotxo begiratu diot... An dago ostatuz nunbait.

Adela.—Ez al diozu galdetu erretore jaunari nor zitekean?

Mayi.—Ez dirudi, erretore jaunak ezagutzen zuanik.

Adela.—*Yes... Hau bitzikeria! (Athea josten dute) Aintzinat.*

Errienta.—*Agur.*

Mayi.—*Huna nun den.*

Adela.—*Agur, Jauna.*

Errienta.—*(Ixilik dago, xutik. Ezagun du barnea arras urhatua duela).*

Adela.—*Zer nahi zinue?*

Errienta.—*(Aphur bat ixilik dago, zintzurra karrakutzen duela) Jartzen ahal niza, ixtan bat.*

Adela.—*Bixtan da... hori... Jar zaite hemen... Zer zira?... Eske ibilki?*

Errienta.—*(Begiz denak jan nahi ditu) Eske... eske ba... Ene gisan. (Aphur bat ixilik).*

Adela.—*Zer hartuko duzu?*

Errienta.—*Etxe huntan, errienta bat bizi zena lehenago?*

Adela.—*Ba... Ene senharra zen... Ezagutu duzia?*

Errienta.—*Ba... Ezagutu dut... Hura eta ni arras bat ginen.*

Adela.—*Zer zira? Haren soldado-lagun zonbait?*

Adela.—Jes! Auxe da arritzeko gauza!...
(*Atea jotzen dute*) Aurrera.

Mayi.—O! Ona nun dan.

Adela.—Agur, jauna.

Maisua.—(*Ixilik dago, zutik. Ezagun du, barrena lertzeko zorian duala*).

Adela.—Zer nai zenduan?

Maisua.—(*Pixka batean ixilik dago, zintzurra karrakatzen duala*). Eseriko al naiz pixka bat?

Adela.—Jakiña ba orixe... Exeri zaitez emen... Zer zera? Eskean ibilki, alegia?

Maisua.—(*Begiz danok jan nai ditu*). Eskean... eskean, bai... Nere gisa... (*Ixilik berriz ere pixka bat*).

Adela.—Zer artuko dezu?

Maisua.—Etxe ontan maisu bat bizi izan al zan lehenago?

Adela.—Bai... nere senarra zan... Ezagutu al zenduan?

Maisua.—Bai... ezagutu nuan... Ura eta ni oso bat giñan.

Adela.—Zer zera? Aren soldadu-lagunen bat?

Errienta.—*Ba... elgarrekin egin dugu gerala, hastetik bururaino.*

Adela.—*Harekin zinena, presondegian ere?*

Errienta.—*Ba... harekin.*

Adela.—*Orduan, familiako berriak ere aiphatzen ziniuzten. Badakizu alaba ere bazuela.*

Errienta.—*Ba, Mayi...*

Adela.—*Huna, Mayi...*

Errienta.—*Mayi... Orduan ttipia zen... Gerroztik handitu da.*

Adela.—*Alabainan, hameko urthe abantxu baditu gero gerlaren bururatzeak... Eta, zungotarra zitut?*

Errienta. — *Denboraz, nunbaitekoa nintzen... Orai nehongoa.*

Adela.—*Nola zira hortaratu?*

Errienta.—*Biziaren itzuliek naute huntaratu.*

Adela.—*Ene senharrarekn zinena hil zelarrik?*

Errienta.—*Ba, harekin nintzan.*

Adela.—*Bahakizua haren gorphutzaren so gaozila? Engoitik hurbildua bide da herrirat.*

Errienta.—*Omen ba... Jina ere dela diote zonbaitek.*

Maisua.—Bai... elkarrekin egin degu gerra guztia, asi-ta-buka.

Adela.—Arekin al ziñan kartzelan ere?

Maisua.—Bai... arekin.

Adela.—Orduan, familiako berriak ere aipatzen zenituzten. Badakizu alaba ere bazuala?

Maisua.—Bai, Mayi...

Adela.—Ona Mayi.

Maisua.—Mayi... Orduan txikia zan... Gerroztik aunditu da.

Adela.—Izan ere, ia amaika urte badira gerra bukatu zala... Eta zu nungoa zaitugu?

Maisua.—Len banitzan nunbaitekoa... Orain iñungoa ez.

Adela.—Nola etorri zera ortaraño?

Maisua.—Bizitzaren gora-beerak naute ontaratu.

Adela.—Nere senarrarekin al ziñan il zanean ere?

Maisua.—Bai, arekin nintzan.

Adela.—Bai al dakizu aren gorputzaren zai gaudela? Onezkero alderatuxea izan bear da errira.

Maisua.—Ala omen da... Etorria ere dala badiote zenbaitzuek.

Adela.—*Jina, jina... Ez arai!... Familia abisatuko ahal gituzte, auzoak baino lehen. Nun entzun duzu halakorik?... Edo zer?... Jaun erretorak...*

Errienta.—*Ba, jaun erretorak zerbeit badakike.*

Adela.—(Suspiretan) *Ha, gaixo senharra! Ho, zombat orhoitzapenen erreberitzea! Zer erraiten zautzun enetzat, familiarentzat, elgarrekin presonier zineztelarik?*

Errienta.—*Etxekoeri biziki atxikia zen.*

Adela.—*Ha, gizon ona zen ene senharra! Haren joaiteak, sekulan nehork betheko ez duen huts bat utzi du ene baitan. Badira orhoitzapen batzu ezin urrunduzkoak. Jin baladi berritz hunarat, bere etxea, utzi bezala aurkhi lezake. Haren orhoitzapenetan haren denboran bezala dira oraino etxe huntan mubleak... Egiazki, ez baitzen nor-nahi ene senharra.*

Errienta.—(Arrunt bihotza joa du. Xutitzen da).

Adela.—*Bainan, zuri zerbeit egin zautzu?... Zer duzu?... Jar zaite... Hori, edu azu.*

Errienta.—*Ez; milesker... Banoha.*

Adela.—*Zaude ixtan bat, jarririk. Zerbait*

Adela.—Etorria... etorria... Ez noski! Familiari aditzera emango ziguten, auzoari baño lehenago. Nun entzun dezu etorria danik? Erretore jaunak-edo?

Maisua.—Bai, Erretore Jaunak zerbait badaki.

Adela.—(*Asperenez*) A, senar gaxoa! O, zenbat oroitzapen berritzen diran! Zer esaten zizun neretzat, familiarentzat, elkarrekin kartzelan ziñatela?

Maisua.—Oso etxe-maitea zan.

Adela.—A, gizon ona zan nere senarra! Ura joateak, sekulan iñork beteko ez duan uts-une bat utzi du nere biotzean. Badira zenbait oroitzapen, ezin urrutiratu ditezkenak. Etorri baledi berriz ere onera, berak utzi bezela arki lezake bere etxea. Aren gogoangarri bezela, aren denboran bezela daude oraindikan etxe ontako puska guztiak. Egiazki, ez bait-zan nor-nai nere senarra.

Maisua.—(*Biotza zearo ukitua. Txutitzen da*).

Adela.—Bañan zuri zerbait egin zaitzu Zer dezu? Eseri zaite. Tori: edan ezazu.

Maisua.—Ez, millesker... Banoa.

Adela.—Zaude pixka bat, eserita. Zerbait

har-eta gero urrunduko zira. (Athea jotzen dute) Aintzinat.

Erretora.—(Agertzen da) *Agur, jaun-andereak. (Errientari buruz) Ez ginen hola elgar adituak. Ni nintzen lehenik, zu aintzin, hunarat jitekoak.*

Errienta.—*Barka zadazut... Ez dut hitza atxiki. Tokiak eta jendeak ene begiz ikusteko, tirria izigarri batek hartu nu.*

Erretora.—*Beraz, nik ekarri behar nuen berria, zuhaurrek ekarri diozu. Ez dut konmixione egiterik.*

Errienta.—*Nehork ez daki hemen gure berria, zuk eta nik baizik. Zure gain da bethi argitasunaren egitea.*

Erretora.—*Jaun grefieraren ganik heldu naiz. Hura jakintsun ezarri dut.*

Errienta.—*Nola hartu du?*

Erretora.—*Berria erran-eta, hartan utzia dut.*

Adela.—*Zer da? gorphutza ethorri?*

Erretora.—*Ba, zure senharraren gorphutza herrian da.*

Adela.—*Nun da, nun?... Erran-dazuet!... Merian?*

Erretora.—*Ez.*

artu-ta gero joango zera. (*Atea jotzen dute*)
Aurrera.

Erretorea.—(*Agertzen da*) Agur, jaun eta andreak. (*Maisuari*) Ez giñan ontan gelditu. Nik etorri bear nuan lenengo, eta zuk gero.

Maisua.—Barka zadazu... Ez dizut itza bete. Lekua ta lagunak nere begiz ikusi-nai bizi batek bultzatu nau ontara.

Erretorea.—Beraz, nik ekarri bear nuan berria, zuk zerorrek ekarri diozu. Ez daukat, beraz, komisione artzerik.

Maisua.—Iñork ez daki ezer emen, zuk eta nik baizik. Oraindik ere zure gain dago argitasuna egitea.

Erretorea.—Sekretario jaunarengandik nator. Ura ipiñi det jakitun.

Maisua.—Nola artu du berria?

Erretorea.—Berria eman-eta bere artan utzi det.

Adela.—Zer da? Gorputza etorri, alegia?

Erretorea.—Bai; zure senarraren gorputza errian da.

Adela.—Nun da?... nun? Esaidazute!...
Erriko Etxean?

Erretorea.—Ez.

Adela.—*Zer ba? Hil-herrietan?*

Erretora.—*Ez.*

Adela.—*Nun eman duzue ba? Nun da ene senharra?*

Erretora.—*(Ixilik dago).*

Adela.—*Bainan, mintza zaizte? Nun da?*

Errienta.—*(Eztiki) Adela.*

Adela.—*(Ez du konprenitzen).*

Erretora.—*Errientaren gorphutza, n u n den? Huna nun den.*

Errienta.—*Adela, ba, ni naiz.*

Mayi.—*Aita!*

Adela.—*Zu?... Zu?... (Oihu batean, Mayiren besoetarat alditxartzen da).*

Errienta.—*Ba, Mayi; zure aita naiz... Bizi naiz...*

Grefiera.—*(Sartzen da, denak aphur bat ixiltzen dira. Kexu izigarri batek hartzen du) Zer da?... Zer gertatzen da hemen?*

Erretora.—*Berria, oraintxet berean ikasi dute.*

Grefiera.—*(Kexu errientari) Zu, zertako jin zira hunarat? Bazter-nahasterat... Zuk, zer behar duzu ene etxetik?*

(Mayi eta Adela jalitzen dira).

Adela.—Nun ba? Ill-errian?

Erretorea.—Ez.

Adela.—Nora eraman dute, ba? Nun da nere senarra?

Erretorea.—(*Ixilik dago*).

Adela.—Bañan mintza zaitezte. Nun da?

Maisua.—(*Goxo-goxo*) Adela.

Adela.—(*Ez du konprenditzen*).

Erretorea.—Maisuaren gorputza nun dan? Ona nun dan.

Maisua.—Adela, bai, ni naiz.

Mayi.—Aita!

Adela.—Zu?... zu?... (*Oyu batean, Mayiren besoetara erortzen da*).

Maisua.—Bai, Mayi; zure aita naiz... Bizi naiz...

Sekretarioa.—(*Sartzen da; danok pixka batean ixiltzen dira. Izugarri asarretzen da*). Zer da?... Zer gertatzen da emen?

Erretorea.—Oraintxe bertan jakin dute danok.

Sekretarioa.—(*Asarre, maisuari*) Zu, zertara etorri zera onera? Bazterrak nahastera? Zuk zer bear dezu nere etxean? (*Mayi ta Adela irteten dira*).

Errienta.—(Oldartuz) *Zure etxetik? Zure etxea da hau, edo enia?*

Grefiera.—*Ene emaztea utziko duzu gero beregisa.*

Errienta.—*Nork du emazte hori berea? Zuk edo nik?*

Grefiera.—*Hila, hil da. Zertako agertu zare toki hautarat?*

Errienta.—*Ene falta dea bizirik enterratu banaute? Jazar zaite ni hiltzat ekharri nauteneri, eta ez eni.*

Grefiera.—*Jakin hemen nola ginen-eta, kopeta izan duzua toki hautarat berritz agertzeko?*

Errienta.—*Ez ahal dut gaizkirik egin... Burua gora nun-nahi agertzeko on ahal naiz!*

Grefiera.—*Zertarat jina zira? Zer pretenitzen duzu hemendik?*

Errienta.—*Gerlarat joaitean, emazte bat. haur bat eta etxe bat ene izenean hemen banituan. Gerlatik heldu naiz, ontsasko pekatu-rik; joaitean hemen utzien galdatzea, ez ahal zautzu sobera!*

Grefiera.—*Gerla aspaldi bururatua da. Ez orai, agertzeko tenorea.*

Errienta.—*Bixtan da, gorphutz hau hila*

Maisua.—(Aurrez-aurre) Zure etxean? Zure etxea al da au, ala nereea?

Sekretarioa.—Paketan utziko dezue, gero nere emaztea...

Maisua.—Nork du bere emazte emakume ori? Zuk ala nik?

Sekretarioa.—Illa, illa da. Zertara agertu zera toki auetara?

Maisua.—Nere errua al da bizirik enteratu banaute? Esayezu ni iltzat ekarri nautenai, eta ez neri.

Sekretarioa.—Jakin emen nola giñan, eta kopeta izan dezue toki auetara berriz agertzeko?

Maisua.—Ez bait-det uste, ortan gaizkirik egin dedanik... Burua gora nun-nai agertzeko banaiz oraindik!

Sekretarioa.—Zertara etorri zera? Zer nai dezue emen?

Maisua.—Gerrara joan nintzanean, emazte bat, aur bat eta etxe bat nere izenean ementxe nituan. Gerratik etorri naiz, asko sofriturik; joatean emen nituanak eskatzea, ez al zaizu geyegi irudituko!

Sekretarioa.—Gerra aspaldi bukatu zan. Orain ez da agertzeko garaya.

Maisua.—Ikusten danez, nayago zenduten

nahiago zinuten errezebitu, ezenetz-ta bizi-rik... Barkatuko dautazu, bizirik nahiago izan badut itzuli...

Grefiera.—Desohore ematerat heldu bazi-ra, jakin-azu desohore hartze ere izanen duzula.

Errienta.—Aise ditutzu zuk ohore eta desohoreak. Hilari emango ziniozkan ohore berak, hartzen ahal ditu biziak!

Grefiera.—Zuk edo nik hemendik behar dugu aldatu. Baten lekua da hemen... Biak sobera gira.

Errienta.—Ondoko egunek erakutsiko dute nork beharko duen aldatu. (Eztulka lotzen da).

Erretora.—Bon, huntan gauden ixilik... Bertze molde batez behar zuken gertatu buruz-burukatze hunek. (Errientari) Errana nautzun, othoi, ez hunarat, ni aintzin jiteko... Hobeko duzu, jauna, erretiratzea. (Bethi eztulka, jalitzen da) Zuen penari, atzemanen ahal diogu zerbeit xuxentze.

Grefiera.—(Kexu erretorari) Zer du horrek hola bazterren nahasterat jiteko? Aski zuen lehenago, bizi zelako berri emaita.

Erretora.—Gaizki mintzo zira, Jan Piarre... Gertatzen dena, ez da horren faltaz.

gorputz au illik errian artu, bizirik baño... Barkatuko didazu, nik bizirik etorri-nai izana.

Sekretarioa.—Desondra ematera etorri bazera, jakin ezazu desondra artu ere bearko dezula.

Maisua.—Errez dituzu zuk ondrak eta desondrak. Illari opako zenizkiotenak, izango al ditu biziak!

Sekretarioa.—Zuk edo nik, biotan batek. alde egin bearko degu emendik. Batentzako bakarrik dago leku emen. Bi geyegi gera.

Maisua.—Urrengo egunetan ikusiko da nork bearko duan alde egin. (*Eztulka astenda*).

Erretorea.—Tira ba; gauden ixilik onenbestez... Beste era batean gertatu bear zuan elkar-ikuste onek. (*Maisuari*) Esan nizun, arren, ez onera etortzeko ni baño len... Obeko dezu orain alde egitea, jauna. (*Eztulka joaten da*). Zuen lanari billatuko al diogu zuzen-bide zerbait.

Sekretarioa.—(*Asarre Erretoreari*) Zer du orrek, orla bazterrak nahastera etortzeko? Asko zuan bizi zala berri lehenago ematea.

Erretorea.—Gaizki ari zera, Yan Pierre... Gertatzen dana, ez da orren faltaz gertatu.

Grefiera.—*Ez enez ere... Ene emaztearen ondotik, ez dabilala ibil... (Oihuz) Adela: agert zaite hunarat.*

Adela.—(Agertuz, nigarrez) *Uste duzia, jaun erretora? Zer izigarrikeria!... Holakorik, nun gertatzen da?*

Grefiera.—(Borthizki Adelari) *Eta zuk, berritz heldu bada hunarat, athea hetsiko diozu gero.*

Adela. — *Hainbertze urtheren buruan!... Denek hila zela uste-eta!... Hohoho!...*

Grefiera.—*Nork daki nun eta nola bizi izan den, orai artio!... Menturaz, bertze zombait emaztekin hor gaindi...*

Adela.—*Eta, eni behar zautan hau ere gertatu!*

Grefiera.—*Nork daki ez othe duen familia bat ere berekin, gibeletik.*

Adela.—*Ezin sinhetsia da... Eta bizkitartean, ezin ukhatua.*

Grefiera.—*Hasteko, etika da gizon hori... Ez duzia aditu horren zakur-estula?... Nork daki ez duen kotsurik ere!... Phu! ustela!*

Erret.—*Jan Piarre: ez gaiten horren eritasunaz trufa. Eritasuna bethi urrikaltzeko da... Gainerat, hunena ohorezkoa izan ditake...*

Sekretarioa.—Ez nere faltaz ere... Ez ibiltzea dauka, nere emaztearen ondotik... (*Oyuz*) Adela: agertu zaite onera.

Adela.—(*Agertzen da, negarrez*) Ikusten du, Erretore Jauna? Zer izugarrikeria!... Olakorik, nun gertatzen da?

Sekretarioa.—(*Garratz Adelari*) Eta zuk, berriz badator onera, atea itxiko diozu, gero.

Adela.—Ainbeste urteren buruan!... Danok illa zala uste-ta!... Oooo!...

Sekretarioa.—Nork daki nun eta nola bizi izan dan orain arte!... Bear bada, beste zenbait emakumekin, or nunbait...

Adela.—Eta neri gertatu bear zitzaidan au ere!

Sekretarioa.—Nork daki ez ote duan familiaren bat berekin, ondotik.

Adela.—Ezin sinistua da... Bañan ala danik, ezin ukatua.

Sekretarioa.—Lenengo, beintzat, tisiko dago gizon ori... Ez al-dezute entzun orren zakur-eztula?... Ea kutsurik ere ez ote-duan!... Uha! ustela!

Erretorea.—Yan Pierre: ez dezayogun orren gaxotasunari pharrerik egin. Gaxotasuna, beti ere errukitzeko da... Gañera, onek duana ondraduna izan diteke.

Grefiera.—*Ohorezkoa ba... Jazko aizea bezala. Hasteko, ez dadiela hunarat berritz agert. Adela ene emaztea da, eta ez harena. (Adelari) Ba, zu enea zira, eta ez harena. Ez dea hori hola, jaun erretora?*

Erretora.—*Gizon-legez ari zirea edo Jainko-legez?*

Grefiera.—*Zer, gizon edo Jainko-legez? Ez dea berdin?*

Erretora.—*Gizon-legez, meriako sinadura da konda. Jainko-legez berritz elizakoa... Gizon-legez, zure emaztea, badut uste bethi errientaren emazte den...*

Grefiera.—*Nik ez diot meriako sinadurari baliorik kausitzen. Elizako sinadurak du egiazko balio... Jainko-legea da alabainan lehen... Ez dea hola, jaun erretora?*

Erretora.—*Jainko-legez, Adela zure emaztea da. Ez da behin ere errientaren emazte izan ere, ez baitira Elizaz ezkondu...*

Grefiera.—*Entzuten duzia, Adela? Jainkoaren aintzinean ene emaztea zira, eta ez harena. Harekin merian eman duzun sinadurak tirrit ez du balio. Eta hura, dagola nahi duen tokian, nitarik urrun... Errazu berritz ere, jaun erretora, errozu Adelari, ene emaztea dala gero, eta ez harena.*

Sekretarioa.—Ondrazkoa, bai... Igazko aizea bezela... Lenengo, beintzat, ez dedilla onera berriz agertu. Adela nere emaztea da, ta ez arena. (*Adelari*) Bai; zu nerea zera, ta ez arena. Ez al da ori ala, erretore jauna?

Erretorea.—Giza-legez ari al zera, ala Jainko-legez?

Sekretarioa.—Zer giza-lege ta Jainko-lege, gero? Ez al da berdin?

Erretorea.—Giza-legez, alkatearen firmak balio du; Jainko-legez, berriz, elizakoak... Giza-legez, zure emaztea, nik uste, maisuaren emaztea da.

Sekretarioa.—Nik ez diot alkatearen firmari, baliorik batere arkitzen. Elizako firmak du egiazko balioa... Jainkoaren legea da lenengo. Ez al da ola, Erretore Jauna?

Erretorea.—Jainko-legez, Adela zure emazte da. Ez da iñoiz ere maisuaren emazte izan, ez bait-ziran elizaz ezkondu.

Sekretarioa.—Entzun dezu, Adela? Jainkoaren aurrean nere emaztea zera, eta ez arena. Arekin Erriko Etxean eman zenduan firmak ez du bat-ere balio. Eta ura, dagola nai duan lekuan, nigandik urruti... Esazu berriz ere, erretore jauna, esayozu Adelari, nere emazte dala, eta ez arena.

Erretora.—*Baietz ba. Zurea dela, Jainko-legez.*

Grefiera.—*Bon, ontsa da... Entzun duzu. Adela... Eta, hura utziko duzu gero beregisa. Entzuten nuzia? Hala zer? Zu ere ni saltzeko prest zirea?... Hee?... Emazu ba errepusta! (Mahaina joz) Emango duzia errepusta? Bai ala ez?... Mintza zaite hemen, Jainkoaren ordainaren aintzinean!*

Adela.—(Nigarrez jalitzen da).

Grefiera.—*Horra!... Ikusten duzu, jaun erretora?... Horra nolakoa den ene emaztea.*

Erretora.—*Iduritzen zaut lehunkiago erabiliz, aiseago bilduko duzula. Konpreni-errea da, bihotza pixka bat eritu zaiola. hainbertze urthez maitatu duen gizon bat berritz ikusi-eta.*

Grefiera.—*Ez du bihotz-hautsterik izan bear horrentzat. Ez du hori bere senharra, bainan ni... Bere sentimenduak beira ditzala bere senharrarentzat, ez auzoko gizon baten-tzat.*

Mera.—(Alegeraki sartuz) *Agur, Jaunak.*

Grefiera eta Erretora.—*Agur, jaun mera.*

Mera.—(Irriz) *Hauxe da ixtorio bitzia ikasi dudana!... Boz-emaile bat gehiago behar omen dugu herrian.*

Erretorea.—Bayetz, ba. Zurea dala, Jainko-legez.

Sekretarioa.—Tira ba. Ondo da... Entzun dezu, Adela... Eta utziko diozu ari, bere gisa. Entzun al didazu? Ala zu ere ni saltzeko gertu zaude?... E?... Erantzun ezazu ba! (*Maya jotzen du eskuaz*). Erantzungo al dezu? Bai ala ez?... Mintza zaite emen, Jaungoikoaren ordezekoaren aurrean!

Adela.—(*Negarrez irteten da*).

Sekretarioa.—Orra!... Ikusten dezu, erre-tore jauna? Orra nolakoa dan nere emaztea.

Erretorea.—Leunago itz egiñaz, errexago zereganatuko dezu, nik uste. Errex konprenditzeko gauza da, biotza pixkaren bat eri eukitzea, ainbeste urtez maite izan duan gizona berriz ikusi-ta.

Sekretarioa.—Ez du biotz-auleriarik izan bear gizon orrentzat; ez du ori bere senarra, ni baizik... Bere maitasuna gorde dezala bere senarrarentzat, ez auzoko gizon batentzat.

Alkate.—(*Pozik sartzen da*) Agur, jaunak.

Sekretarioa-Erretorea.—Agur, alkate jauna.

Alkate.—(*Pharrez*) Auxe da ixtorio arri-garria ikasi dedana!... Boto-emalle bat geyago bear omen degu errian.

Grefiera. — (Kexu) *Irri egiten duzia, irri?... Ez da, ez, hemen irririk!... Zirzil tzar hori!... Zertako behar zuen horrek emen agertu?... Gehiago dena, ene emaztearen gainean ditu pretentzionaak... Erakutsiko diot nik Adela norena den: Harena edo enea.*

Mera.—*Badut uste, legez, Adela oraino haren emazte den... Bizi denaz geroz...*

Grefiera.—*Zer zira? Zu ere, ene kontra?*

Mera.—*Zure kontra? Ez. Nola den legea dut erraiten.*

Grefiera.—*Legea? Nik zure legeari, thu egiten diot... Ez da meriako sinadura konda, bainan elizakoa.*

Mera.—*Ez dakit elizako sinadurak baliorik izanen duen tribunaletan... Errientak segurik bere konfientzia, meriako paperetan du Han da meriarat jina, bere paperak berritz behar dituela muntatu, orotaz gabetua baita.*

Grefiera.—(Arrunt kexu) *Paperak ditia galdatzen?... Emanen diozkat nik paperak!... Bi ostiko baitiozkat norapeit luzatuko!*

Mera.—(Idorki) *Jan Piarre, orhoit zaite, grefierak ez duela manatari bear merian, bainan zerbitzari... Mera da merian nausi,*

Sekretarioa.—(Asarre) Pharra egiten dezu, pharra? Ez da emen, ez, pharrerik!... Zirtziltzar ori!... Zertarako agertu bear zuan orrek emen?... Geyago ere bai: nere emaztearen gañean pretentsioak ditu... Erakutsiko diot nik, Adela norena dan: arena ala nerea.

Alkatea.—Nik badet uste, legez, Adela oraindik ere aren emazte dala. Bizi bait-da.

Sekretarioa.—Zer gero? Zu ere nere kontra?

Alkate.—Zure kontra? Ez. Legea nola dan esan det nik.

Sekretarioa.—Legea? Nik zure legeari txistu egiten diot... Alkate firmak ez du bali, elizakoak baizik.

Alkate.—Ez dakit elizako firmak balioko duan tribunaletan... Maisuak seguru asko, Erriko Etxeko paperetan dauka bere konphiantza. An da Erriko Etxera joana, alegia, bere paperak herritu nai dituala, guztiak galduak bait-ditu.

Sekretarioa.—(Oso asarre) Paperak eskatzen dituala?... Emango dizkiot nik paperak!... Bi ostiko emango dizkiot nik nunbait!

Alkate.—(Legor) Yan Pierre, oroitu zaite, sekretarioak ez duala izan bear Erriko Etxean agintari, serbitzari baizik. Alkatea da Erriko Etxean nagusi, eta ez sekretarioa...

eta ez grefiera... Zato enekin, eta errespeturik ez gal. (Jalitzen dira).

Erretora.—(Bakarrik) Gogoek egin dutela laster kurrizta! Beharrik, Jainkoa ez da gizonak bezain aldakor. Atzo, errienta jaun haundi... Meriaz eta elizaz, ohoratu behar zela... Egun, berritz, meriatik ostikoz kendu behar duela delako errienta, eta ere ez on, zakurra baino gehiago. Ageri da hortarrik, ez zuela ez hila ohoratu nahi, bainan ba bere kapriza... Errientak, nolaz du egun, atzo baino ohore gutiago merezi?... Beharrik, hilak ez dira pizten, heieri ohore emaiten ari direnen aintzinean. Piztu balire, ha zer ostikoak eman letzazketen zonbaiteri! (Mayi agertzen da) Ha, hor zirea, Mayi? Nun da andere Adela?

Mayi.—Etzindua... Zerbait beroki behar diot aphailatu.

Erret.—Zer zautzu, Mayi?... Ez zautzia barnea urhatu, hola aita berritz ikusi-eta?

Mayi.—Ho! Oraino arras nahasia naiz. Kalapio guziak joan zauzkit... Ez nezaken hitz bat ere jali... Ho! Ama behar nuke lehenbailehen abisatu.

Erretora.—Errazu, Mayi. Ez dakit gogoratu zautzun. Oren handitan sartzen gira... Zure aitaz naiz mintzo; zer bilhakatu behar duen.

Atoz nerekin, eta ez galdu errespetorik.
(*Ateratzen dira*).

Erretorea.—(*Bakarrik*) Zenbat aldatu diran, orratik, gogoak! Eskerrak, Jaungoikoa ez dala gizonak bezain aldakor. Atzo, maisua jaun aundia... Alkateak eta elizak bear zutela ondratu... Gaur, berriz, bota bear dutela Erriko Etxetik dalako maisua, zakurra baño geiago ez balitz bezela. Ortatik agerida, etzutela ondratu nai illa, beren gogokeria egin baizik... Maisuak nola merezi du gaur atzo baño ondra gutxiago?... Eskerrak, illak pizten ez dirala berai ondrak egiteko aurrean. Piztu izan balira, a zer nolako ostikoak eman bear zizkieten zenbaiti! (*Mayi agertzen da*). A, or al zera, Mayi? Nun da andre Adela?

Mayi.—Etzindua dago. Zerbait bero bear diot prestatu.

Erretorea.—Zer dezu Mayi? Ez al zaizu barrena urratu, ola aita berriz ikusi-ta?

Mayi.—O! Oraindik zearo nahasia nago. Adore guztiak joan zaizkit. Ezin zitzaidan itz bat ere jalki... O! Amari gaztigatu bear nioke lenbait-lehen.

Erretorea.—Aizu, Mayi: eztakit gogoratu zaizun. Ordu aundietan sartzera goaz... Zure aitaz ari naiz: orain zer izan bear duan alegia.

Mayi.—*Ba, nik ere pentsamendu bera izan dut.*

Erretora.—*Zure eta ene eginbidea garbi da: Jainkoaren legea hautsiz, berexiak zirenak behar ditugu elgarretaratu.*

Mayi.—*Uste duzia, amak berriz aita hartu nahiko duela?*

Erretora.—*Hori izan dadien, egin-ahal guzien egitea, guri da. Batetik, nahasien xuxentzeko; bertzetik nahaskeria handiagotarik bazterren beiratzeko; guk makurren antolatzerat behar dugu entseatu, eta ez beregisa utzi edo emenda, xuxen dezakeguna.*

Mayi.—*Lan gaitza izanen da...*

Erretora.—*Zer lioke amak? Aita onhar lezakea berritz etxean?*

Mayi.—*Ez aise.*

Erretora.—*Zuk behar zinuke, ama hortarat deliberatu.*

Mayi.—*Nik? Ba, zombait eta zombait al-diz, amets hori egin izan dut, aita eta ama berritz baketurik, enekin etxean ikusteko...*

Erretora.—*Beharbada, orai da amets hori bururatuko. Entsea gaiten bethi.*

Mayi.—*Ene eskualdetik, egin-ahalak eginen ditut.*

Adela.—*(Sartuaz) Hau izigarrikeria da*

Mayi.—Bai; nik ere pentsamentu bera egin det.

Erretorea.—Zure ta nere eginbidea, garbi dago: Jainkoaren Legea autsita berezirik bizi ziranak, elkarrenganatzea.

Mayi.—Uste dezu, amak aita berriz artu naiko duala?

Erretorea.—Ori ola gerta dedin, alegin guztiak egitea dagokigu guri. Batetik nahasiak xuxentzeko; bestetik nahaskeria aundiago egin ez dedin; guk makurrak antolatzera alegindu bear degu; eta ez iñolaz ere bere artan utzi xuxendu dezakeguna.

Mayi.—Lan zalla izango da.

Erretorea.—Zer lioke amak? Artuko al luke aita berriz etxean?

Mayi.—Ez da izango errex.

Erretorea.—Zuk bear zenduke. ama ortara bultzarazi.

Mayi.—Nik? Bai, zenbat eta zenbat aldiz egin dedan amets ori! Aita eta ama elkarrekin paketurik, nerekin etxean ikustea...

Erretorea.—Bear bada, oraintxe bururatu tuko da amets ori. Saya gaitezen.

Mayi.—Nere aldetik eginalak egingo ditut nik.

Adela.—(Sartuaz) Izugarrikeria ez bada,

ba, ahatik!... Ez dakit gehiago nun dudan burua... Nik zer behar dut bilhakatuz?

Erretora.—Andere Adela: ez duzu buru-galtzerik. Zure eginbidea garbi da... Zure senharra, Jan Piarre, behar-bada pixka bat idorki mintzatu zautzu; baina erraiten zuena, xuxen da: Jainko-legez, Jan Piarren emaztea zira, eta Jan Piarrena bakarrik.

Adela.—Uste duzia, gauzak hoin errex dira?

Erretora.—Jainko-legea hartzen baduzu gidari, gauzak arras errex dira.

Adela.—Bainan konpreni-azu ere zertan ditaken ene bihotza, holako kasu batean... Hainbertze maitatu dudan gizona... Gizona...

Erretora.—Ba, zure xangrina konprenitzen dut... Bainan ez gaiten itsu bilhaka xangrinaz... Eginbideak gida gaitzala nigarren artetik.

Adela.—Ha! Muble hauk, etxe hau, harenak dira. Harek utzi bezala...

Erretora.—Zure buruan alha dadiela, ez izan dezakezun, baina zurez duzun gizonaren itxura.

Adela.—Ez dakit, ez dakit gehiago zer bilhaka... Gure Jainkoak, zertako nau hola hertsatzen?

ba, auxe orratik!... Ez dakit burua nun dedan ere... aizkenik zer izan bear det nik?

Erretorea.—Andre Adela: zuk ez dezu buru-austerik. Zure eginbidea garbi dago... Zure senar Yan Pier, bearbada, legor xamar mintzatu zaizu; bañan esaten zuana zuzen dago: Jainko-legez Yan Pierren emaztea zera, eta Yan Pierrena bakarrik.

Adela.—Uste dezu, gauzak orren errex daudela?

Erretorea.—Jainko-legea jarraitu nai badezu, gauzak oso errex daude.

Adela.—Bañan konprendi ezazu baita, zertan diteken nere biotza, olako gertaera batean... Ainbeste maite izan dedan gizona... Gizon ona...

Erretorea.—Bai, konprenditzen det zure pena... Bañan ez degu penaz itsutu bear... Egin-bideari jarraitu bear diogu negarren artetik.

Adela.—A! Etxe au, etxe-bizitzako puska oyek, danak arenak dira. Arek utzi bezela...

Erretorea.—Zure buruan sendo dedilla, andre Adela, zurea dezun gizonaren itxura, ta ez izan dezakezunarena.

Adela.—Ez dakit, ez dakit zertan geldi... Gure Jainkoak zergatik estutzen nau onela?

Erretora.—*Beha-zu, andere Adela: gure Jainkoa aiphatu duzu... Nik ez dautzut gauza bat bertzerik erranen... Orhoit zaite huntaz: Hanitz bide-mota har ditazke mundu huntan; bainan, ontsa jali nahi baduzu, segi-azu Jainkoak manatu bidea. Eta, bertzeak utz-aitzu bazterrerat. Gosta ala gosta, bethe-azu zure eginbidea... Ez zautzu dolutuko... Eginbidea... eta, agur! (Jalitzen da).*

Adela.—(Gogoetatua) *Eginbidea... eginbidea...*

OYHALA

Erretorea.—Begira ezazu, andre Adela: gure Jainkoa aipatu dezu... Nik ez dizut gauza bat besterik esango... Oroitu zaite ontaz: Bide asko artu ditezke mundu ontan; bañan ondo atera nai hadezu, jarrai ezazu Jaungoikoak agindutako bidea. Eta beste bideak utzi itzazu baztarrera. Kosta-ala-kosta, bete ezazu zeure egin-bidea... Etzaizu damutuko... Egin-bidea... eta, agur! (*Ateratzen da*).

Adela.—(*Gogoetatsu*) Egin-bidea,... egin-bidea...

ZAPIA

LAUGARREN GERTALDIA

JOKA LEKUA. — Edozoin barne, Mayiren etxean.

Mayi.—*Ba, ama; ene biziko plazer handiena laitake, zu eta aita, berritz elgarretaratuak ikustea.*

Frantzina.—(Prestatzen ari, elizarat joaiteko) *Pentsa-azu, haurra; hamazazpi urthe badu berexiak garela elgarretarik. Ez du baliu elgarretaratzea, amodiorik gabe bizitzeko. Hobe dugu hol'hola egon.*

Mayi.—*Ama, aitaz naiz beldur... zer egin behar duen orai... bakarrik bizi? Edo, ez othe den, behar ez den amodio bati berritz ere lotuko?*

Frantzina.—*Hor du Adela. Aski du horrekin antolatzea.*

Mayi.—*Ttantta Adelak, ez du gehiago aitarik nahi.*

Frantzina.—*Ha? Zer dakizu?*

Mayi.—*Nihaurri errana daut... Aita eri jina dela bulharretarik. Zanatorio zonbaiteta-*

LAUGARREN GERTALDIA

JOKA-LEKUA. *Mayiren etxeko edozein gela.*

Mayi.—Bai, ama; zu eta aita biok elkarrenganatuak ikustea, nere bizitzako pozik aundiena litzake.

Frantzina.—(Elizara joateko prestatzen ari da) Pentsa ezazu, aurre; amazapi urte badira elkarrengandik bereziak gaudela. Zertarako alkarganatu, maitetasunik gabe bizi izateko? Obe degu gauden bezela egon.

Mayi.—Ama, aitarentzat naiz bildur... zer egin bear duan orain... bakarrik bizi? Ez ote-zayo, bear ez dan bezelako beste maitetasunen bati lotuko berriz ere?

Frantzina.—Or dauka Adela. Naikoa du arekin antolatzea.

Mayi.—Izeba Adela ez du geiago aitarik nai.

Frantzina.—A! Zuk zer dakizu?

Mayi.—Berak neroni esana... Aita bularetik gaxo etorri dala. Gaxotegi batera sar-

rat sartu behar duela. Zertako berexiko den bere senharraren ganik... Berdin, ez dela aitarekin bizitzen ahal.

Frantzina.—Uste duzia aitak aphailatu nahiko duela berritz enekin? Ez duzu hori ontsa ezagutzen... Sobera humiliatzea galdatzen diozu.

Mayi.—Han erabiltzeak hanitz ondu du. Jaun erretorak errana daut, gure erlijioneko sentimendutarik urhats batean dela.

Frantzina.—Ez zen denboraz hola.

Mayi.—Eriak senda ditazke, ama.

Frantzina.—Ez dakit aski konprenitzen duzun, zer sakrifizio izigarria laitaken enetzat, berritz aitaren hartzea. Urus naiz zurekin. Gero ere hol'hola segituko ahal-dugu... Ene bizi-molde, usaiak baditut... Zer nahi duzu egin dezadan gizon batekin, bereziki eri batekin?...

Mayi.—Badakit zer sakrifizio galdatzen dautzudan, ama... Bainan delako gizona, ene aita da eta zure senharra... Deithoragarri laitate, gure artha eskasian, gal baladi mundu huntakotz eta bertzekotz.

Frantzina.—Beha-zu Mayi; zuri plazer egiteko, bainan hortakotz bakarrik, onhartzendut aitarekin berritz adixkidetzea. Bainan berak lehen-urhatsa egitekotan. Ni, haren

tu bearko duala. Ia zergatik bereziko dan bera bere senarrarengandik... Berdin, ezin ditekela aitarekin bizi izan...

Frantzina.—Uste al dezu aitak moldatu naiko duala berriz nerekin? Ez dezu ori ongi ezagutzen. Geitxo umiltzea eskatzen diozu.

Mayi.—An ibilliak asko ondu du. Erretore jaunak esanda dakit, gure Sinismenetik pausu bat bidean dagola.

Frantzina.—Etzan denbora batean ola.

Mayi.—Gaxoak sendatzen dira, ama.

Frantzina.—Ez dakit, aski konprenditzen dezun, nolako gauza latza litzaken neretzat, aita berriro artzea. Zorioneko naiz zurekin. Gero ere ola jarraitu dezakegu... Nik nere bizi-era ta oiturak baditut... Zer nai dezu egin dezadan gizon batekin, bereziki gaxo batekin?

Mayi.—Badakit zer gauza latza eskatzen dizudan, ama... Bañan gizon ori nere aita da ta zure senarra... Negargarri litzake, gure arretaren faltaz galduko balitz mundu ontarako ta besterako.

Frantzina.—Begira, Mayi; zuri atsegin emateagatik, eta orretxegatik bakarrik, ontzat ematen det aitarekin berriz adizkidetzea. Bañan berak lenengo pausua ematekotan. Ez

ondotik ibiltzea, hori ez eni galda... Holakorik sekulan, Mayi.

Mayi.—*Milesker, ama, emaiten dautazun esperantzaz. Aitari, araberan mintzatuko naiz... Ikusten dut ez duzula bederen hastiro.*

Frantzina.—*Aita hastiro, ez. Behin ere ez dut hastiatu. Sobera ba, maitatu izan dut... Ez da dena haren falta, hortaratu bagira... Adela ba, hori hastiro dut. Hori izan da ene biziko makurra... Bon, elizaraino banoa. (Jalitzen da).*

Mayi.—*Ontsa da, ama. (Bakarrik) Ha, dibortzatuena haur dohakabeak!... Aita et ama, biak berdin maite, eta, biak betan ezin goza. Batetik bertzerat iheska ibili behar... Heien arteko amodioaren kantua entzuteko orde, heien arteko arranguren entzule bethi behar izan... Ez heien haur, bainan heien jujari bilhakatua... Ez dakit dibortzak ait'amen bizia antolatzen duen... Dakitena da, ene gostuz, haurren bizia pozoinatzen duela ongisko.*

Errienta.—*(Lehiotik) Mayi, Mayi...*

Mayi.—*Yes! Zu hemen, aita?... Sar zaite, aita... Zato barnerat.*

Errienta.—*Ez... Ama ikusi dut atheratzen, eta zurekin mintzatu beharrez jina naiz.*

eidazula eskatu, ni beraren ondoren ibiltzerik... Ori, sekulan ez, Mayi.

Mayi.—Millesker, ama, ematen didazun argitasun onentzat. Era berean mintzatuko natzayo aitari... Ikusten det beintzat, ez dezula gorroto.

Frantzina.—Aita gorroto, ez. Bein ere ez det gorroto izan. Maitatu, bai, eta sobera benetan... Ez da aren falta, gu ortaratu izana... Adela, bai; ori ezin ikusi det. Orixe izan da nere biziko makurra... Tira, elizaraño noa. (*Irten*).

Mayi.—Ondo da, ama. (*Bakarrik*) A, dibortziatuen ume doakabeak! Aita eta ama biak berdin maite, eta biak batean ezin goza. Batengandik bestearengana igeska ibilli bear... Bion arteko maitazunaren kantua entzun bearrean, bien arteko errenkuren entzule izan bear beti... Bien ume izan bearrean, bion juez gertatu bear... Ez dakit, dibortzio dalakoak ait-amen bizia antolatzen duan... Nik neronek ikusita dakidana, auxe da: aurren bizia puzoitzen duala ondoraño.

Maisua.—(*Leyotik*) Mayi, Mayi...

Mayi.—Jes! Zu emen, aita?... Sar zaite, aita... Atoz barrura.

Maisua.—Ez... Ama ikusi det ateratzen, eta zurekin mintzatu bearrez etorri naiz.

Mayi.—*Sar zaite, aita... Barnean hobeki izanen gira...*

Errienta.—*Bon beraz.*

Mayi.—(Bakarrik) *Lehen aldikotz, aita ikusiko dudala barne huntan. (Aitari) Kontent naiz, aita, zu barne huntan ikusteaz. Jar zaite, aita.*

Errienta. — (Zintzoki, herabeki mintzo) *Errazu, Mayi: ez dut beharbada ontsa egiten zuri buruz jitea, bainan barneko ezin-egonak huntarutzen nau. Behar dautazu zerbitzu bat egin.*

Mayi.—*Egiten ahal dudana balinbada, gogotik...*

Errienta.—*Ba, egiten ahal duzuna da.*

Mayi.—*Zer zerbitzu nahi zinuen, aita?*

Errienta.—*Zu, ttantta Adelarekin maiz gurutzatzen zira...*

Mayi.—*Alabainan, laster Andrekin espos-eta.*

Errienta.—*Adela ezin dezaket ikus buruz-buru. Ene iheska dabila, edo bere baitarik, edo hobeki, Jan Piarren beldurrez... Letra bat igorri eta, ez daut erreputarik eman.*

Mayi.—*Eta?... Zer nahi diozu ttanttari?*

Errienta.—*Zu baitan baitut fidantzia, nahi*

Mayi.—Sar zaitez, aita... Barruan obeto egongo gera...

Maisua.—Tira ba.

Mayi.—(*Bakarrik*) Lenengo aldiz aita ikusiko dedala barru ontan. (*Aitari*) Zer poza, aita, zu barru ontan ikustea! Eseri zaite, aita.

Maisua.—(*Itzal aundiz mintzatzen*) Aizazu, *Mayi*: bear bada, ez det ondo egiten zugana etortzea, bañan barrengo ezin-egonak artaratzen nau. Serbitzu bat egin bear didazu.

Mayi.—Bai, eta gogotik, nik egin dezakedana baldin bada...

Maisua.—Bai; egin dezakezuna da.

Mayi.—Zer serbitzu nai zenduan, aita?

Maisua.—Zu izeba Adelarekin askotan topatzen zera...

Mayi.—Nola ez, laister Anderekin ezkondu bear-ta?

Maisua.—Adela ezin dezaket topa iñun ere. Neri igeska dabil, dala bere kasa, dala, obeto, Yan Pierren bildurrez... Paper bat bidali-ta, ez dit erantzunik eman.

Mayi.—Eta, zer nai diozu izeba Adelari?

Maisua.—Zugan daukat nik konphiantza;

diozua eskutik eskurat letra hau ixilka pasatu?

Mayi.—Zure letra ttanttari pasatu?

Errienta.—Ba, Mayi... Ene sentimenduak hortan agertzen diozkat... Nahi nintuzke ber-bidez, harenak enetzat jakin... Mintzatzzen zautzia nitaz?

Mayi.—Ba, aita... Frangotan mintzatzzen gira zutaz, buruz-buru girelarik, ttantta eta ni.

Errienta.—Zer erraiten dautzu?

Mayi.—Aita, pena eginen dautzut...

Errienta.—Mintza zaite aise...

Mayi.—Egiaz dautzut, aita; ttantta Adelak ez zaitu gehiago bere gogoko.

Errienta.—(Kexurik) Gezurra diozu.

Mayi.—Ez, aita; egiaz mintzo naiz.

Errienta.—Bahakit; ez duzu nahi ni harekin berritz aphaila nadien. Zu ere ene kontra zira.

Mayi.—Aita!

Errienta.—Ha! barka datazu... Zainak gonztetik atheraiak ditut... Ene bizia ez da bi zi bat.

Mayi.—Te!... Huna nun ikusten dudan

nai al diozu paper auxe eskutik eskura eman ixilka?

Mayi.—Zure karta izebari ixilka eman?

Maisua.—Bai, Mayi... Nere sentimentuak agertzen dizkiot... Aren neretzakoak jakin nai nituzke bide batez... Mintzatzen al zaizu nitaz?

Mayi.—Bai, aita... Askotxotan mintzatzen gera zutaz, elkarrekin gaudelarik, izeba eta ni.

Maisua.—Zer esaten dizu?

Mayi.—Aita, min emango dizut...

Maisua.—Mintza zaitez lasai...

Mayi.—Egia diozut, aita; izeba Adela ez zaitu geyago bere gogoko.

Maisua.—(Asarre) Gezurra diozu.

Mayi.—Ez, aita, ez; egiaz mintzatzen naitzaizu.

Maisua.—Badakit; ez dezu nai ni arekin berriz molda nadin. Zu ere nere kontra zera.

Mayi.—Aita!

Maisua.—A! barka zaidazu... Zañak beren lekutatik atereak ditut... Nere bizia ez da bizi bat.

Mayi.—Ixo!... Orra nun datorren bera...

ttantta heldu... Hunarat buruz heldu da... Ba, ba, hunarat heldu da... Gorde zaite.

Errienta.—Nun?

Mayi.—Athe hunen gibelean... Ikusiko duzu; zutaz mintzaraziko dut, ahal badut... Bainan, ez zaitela, othoi, athe huntarik jalli... Bertze hortarik zoazi kanporat... Ez nuke nahi, ttanttak jakin dezan gure jukutria.

Adela.—(Lehiotik) Mayi... Sartzen naiz ixtant-ixtagno bat.

Mayi.—Yes! Zu, ttantta?... Sar zaite, sar...

Adela.—(Sartuaz) Ba, baliatzen naiz hunerat jiteko, ama elizan den denboran. Oas, atzotik hunarat, zu ikusi nahian, errabiatua nabil.

Mayi.—Zer berri arrado zinuen eni ikas-teko?

Adela.—Ba, Mayi, letra bat izan dut sekretuan. Hura ukanez-geroz, ez naiz gehiago bizi... Pentsa noren ganik?

Mayi.—Noren ganik?

Adela.—Aitaren ganik... Ba, Mayi; zure aitak izkiriartzen daut. Gaixoa, bethi nitaz arras ilusitua dago. Ez diot errepustarik egingo... Jan Piarrek ikas baleza letraz gurutzen garela, xahu bainintake. Ez dakozia zuk esplikatzen ahal, ez dezan gehiago kon-da ene gainean?

Onuntz dator... Bai, bai, onera dator... Gorde zaite.

Maisua.—Nun?

Mayi.—Ate onen atzean... Ikusiko dezu: zutaz mintzaraziko det, al badet... Bañan etzaitzezela, arren, ate ontatik etorri... Beste ortatik zoaz kanpora... Ez nuke nai izebak jakin dezan gure manejurik.

Adela.—(*Leyotik*) Mayi, sartzera nua pixka bat.

Mayi.—Jes! Zu izeba?... Sar zaite, sar...

Adela.—(*Sartuaz*) Bai; ama elizan dan denboraz baliatu nai det onera etortzeko. Ene! Atzotik onera, zu ikusi-nayez zoratua nabil.

Mayi.—Zer berri jakingarri zenduan neri emateko?

Adela.—Ba, Mayi, kartatxo bat izan det ixillik. Ura izan dedan ezkerro, ez naiz bizi... Norengandik uste dezu?

Mayi.—Norengandik?

Adela.—Aitarengandik... Bai, Mayi: zure aitak idatzi dit. Gizagajoa, nereganako amestetan bizi da. Ez diot erantzunik egingo... Yan Pierrek baleki kartaz elkarrekin gabiltzala, txautuko ninduke... Ez al zenioke zuk aditzera emango, ez dezala geyago ametsik egin nere gañetik?

Mayi.—*Arras utzia duzia burutik?*

Adela.—*Alabainan, Mayi, ikus-azu zuhaurrek. Aita eri da... Zanatorio baterat sartu behar omen du... Ez naitake harekin bizitzerat joan. Jan Piarre utzi-eta, zer eginen dut? Nihaurre gelditzerat heldu naiz. Eta gero, jaliko dea sekulan zanatoriotik? Jalitzen bada ere noizbait, ez dut gizon bat izanen ene laguntako, bainan eri bat tratatzeko.*

Mayi.—*Ttiantta, ez dautzut gordetzen: ontsa zaut Jan Piarrekin egon zitezen. Bainan ez zuk emaiten duzun arrazoinarentzat. Jan Piarrekin egon behar duzu, Jainko-legez zure senharra delakotz, eta ez, zure abantaila hortan delakotz. Jainko-legez ene aita zure senharra balitz, estakuru guziengatik, aita beharko zinuen segitu, eta ez Jan Piarrekin egon.*

Adela.—*Hori ere nahi dut, Mayi... Bainan, hertze-alde deusek ez nau pusatzen Jan Piarren uzterat. Zure aita ba maitatu izan dut; bainan hoinbertze urthe badu Jan Piarrekin naizela... Zer nahi duzu? Hura joan zaut burutik... Adina hor heldu zaut. Ez naitake berritz ere bizitza berri bati lot... Hori behar zinioke esplikatu aitari... "Amodioa" erraten da... Ba, amodioa gauza ederra da, bainan denborak bertze itxura bat ematen diote gauza bereri.*

Mayi.—Zearo utzia al daukazu burutik?

Adela.—Izan ere, *Mayi*, ikusi ezazu zero-rrek. Aita gaxo dago... Gaxotegi batera sartu bear omen du... Ezin ninteke arekin bizi-tzera joan. Yan *Pier* utzi-ta zer egingo det? Nerau bakarrik gelditzera nator. Eta gero, irtengo al da iñoiz gaxotegitik? Eta noizbait irteten bada ere, ez det izango gizon bat laguntzeko, gaxo bat haizik kontu egiteko.

Mayi.—Izeba, ez dizut ezkututzen: ondo deritzot Yan *Pierre*kin bizi zaitezen. Bañan ez deritzot ondo, zuk ematen dezun arrazoi-bideari. Yan *Pierre*kin bizi bear dezu. Jainko-legez zure senarra dalako, eta ez orrela obeto biziko zeralako... Jainko-legez nere aita zure senarra balitz, eragozpen guz-tiak gora-behera, nere aitarekin bearko zendu-ke, eta ez Yan *Pierre*kin.

Adela.—Ori ere nai det, *Mayi*... Bañan beste alde batera, ezerk ez nau bultzatzen Yan *Pier* uztera. Zure aita ere, bai, maite izan det; bañan oinbeste urte dira Yan *Pierre*kin bizi naizela... Zer nai dezu? Ura joan zait burutik... Adiña ere joan zait... Ezin nintekio orain bizitza berri bati lotu... Ori aditzera eman bear zenioke aitari... “Amodioa” esaten da... Bai; amodioa gauza ederra da; bañan urteak beste itxura bat ematen diote gauza berari.

Mayi.—*Ontsa da. Zuk aiphatuak aitari erranen diozkat.*

Adela.—*Eri baita, eta minbera, aski dazkotzu polliki aphailatzea arrazoin horiek... Eztiki, ez ditzan bakarrik jasan, bainan onhart. (Athea joiten dute). (Asaldatua). Oas, nor da hor?*

Mayi.—*Aintzinat... (Errienta agertzen da, kara idor borthiz batekin).*

Adela.—*(Harritua) Yes... yes... zu hemen?*

Errienta.—*(Errabian) Ba, ni hemen... Zer da gero?*

Adela.—*(Alegia hunkitua) Ho, gaixoa!... Nola zira? Ho!, zu ikusteak barne guzia nahasi daut.*

Errienta.—*(Idor eta orhoaz) Adela, aski! Askikomediarik!*

Adela.—*(Harritua) Zer? Zer duzu?*

Errienta.—*(Orhoaz) Ask! Eta zoazi hemendik, begien bixtatik! Zoazi, edo krima bat gertatuko da hemen.*

Adela.—*(Ikaratuta, jalitzen da).*

Errienta).—*(Bakarrik, harat eta hunarat dabilala) Ha emaztea!... Fida zaizte zuek emazteari! Sakrifika-azue zuen burua, gal-azue zuen osagarria bertzeen zerbitzuko. Eta zatozte salbatu ditutzuenen ganat... Ez*

Mayi.—Ondo da. Zuk esandakoak nik aitari esango dizkiot.

Adela.—Gaxo dago, eta minbera bait-da, ia poliki-poliki adierazten dizkiozun arrazoi-bide oyek... Goxo-goxo, berak jasan bakarrik ez ditzan, ontzat artu baizik. (*Atea jotzen dute*). (*Asaldatua*) Jos! Nor da or?

Mayi.—Aurrera... (*Maisua agertzen da aurpegi legor, bortitz batekin*).

Adela.—(*Arritua*) Jes!... jes!... Zu emen?

Maisua.—(*Asarre*) Bai, ni emen... Zer da, gero?

Adela.—(*Kupitua, alegia*) O, gaixoa!... Nola zaude? O! Zu ikuste utsak barren guttia zearo nahasi dit.

Maisua.—(*Legor, eta oyuka*) Adela! aski!... Askia teatrorik, itxurarik!

Adela.—(*Arritua*) Zer? Zer dezu?

Maisua.—(*Oyuka, orroka*) Askia! Eta zoaz emendik, begien bixtatik! Zoaz, edo bestela eriotz bat nik egingo det emen.

Adela.—(*Ikaratua, irteten da*).

Maisua.—(*Arutz eta onutz dabilela*). A emakumea!... Fida zaitezte emakumeetan! Eskeñi ezazute zuen burua, galdu ezazute osasuna besteren serbitzurako. Eta atozte serbitu dituzutenetara... Etzaituzte zakurra

zauzte zakurrak baino gehiago ikusi nahiko. Etxekotarik haste. Zer-nahi erranka, zertako ez zaizten han hil... Salbatu duzuen bizi-pizarra poxolu zaiote. Bakotxa bere... gizona gizonarentzat otso... Hanbat gaxto flako balin bazare. (Jarririk, eztul-parrasta bat egiten du, gogoetatua).

Mayi.—(Eztiki) *Aita, nahi duzia zerbeit hartu?*

Errienta.—*Ez... Milesker.*

Mayi.—(Aphur baten buruan) *Aita, ez zaitela hola asalda... Hor naiz ni ere... Ez zaitut nik abandonatuko.*

Errienta.—*Milesker, Mayi. (Aphur bat ixilik dagotzi).*

Mayi.—*Aita: Beharbada pena eginen dautzut aiphatuz...*

Errienta.—*Zer?... Aipha-azu halere.*

Mayi.—*Zertako ez zineke berritz amarekin biziko? (Aphur bat ixilik).*

Errienta.—*Ba... Frangotan gauza bera pentsatu dut; bainan...*

Mayi.—*Bainan?*

Errienta.—*Ahalge naiz. Amak ez daut sekulan barkatuko.*

Mayi.—*Ama ez duzu mespresatzen?...*

baño geyago ikusi naiko. Etxekoetatik asi-ta. Zer-nai esanaz, “zergatik etzeran il an”... Gorde dezuten bizi-pizarra, trabagarri zaye. Bakoitza, bere... gizona gizonarentzat otso... Anbat gaxtoago, argal etorri bazera. (*Eseritzen da, eta ez-tul-parrasta batek ematen dio; gogoetatua*).

Mayi.—(*Goxo*) Aita, artu nai al dezu zerbait?

Maisua.—Ez; millesker.

Mayi.—(*Pixka baten buruan*) Aita, etzaitzela asaldatu orrela. Or nago ni ere... Etzaitut nik utziko.

Maisua.—Millesker, *Mayi* (*Pixka bat ixillik*).

Mayi.—Aita: bearbada min emango dizut aipatuaz...

Maisua.—Zer?... Aipatu ezazu, ala ere.

Mayi.—Zergatik ez dezu nai berriro amarekin bizi? (*Pixka bat ixillik*).

Maisua.—Bai... Bein baño geyagotan gauza bera pentsatu izan det; bañan...

Mayi.—Bañan?...

Maisua.—Lotsa ematen dit. Amak ez dit iñoiz ere barkatuko.

Mayi.—Zuk ez dezu ama gaitz-esten?

Errienta.—*Ez, ama emazte errespetagarri bat izan da... Ez dut bertzerik egundaino erran harentzat. Ez dugu biek elgar aditu... Ni laxoegia nintzen harentzat, eta hura seriosegia enetzat... Ez dugu bertze makurberik gure artean. Harek fedea bazuen bere sakramenduan azkar egoiteko. Nik, ez nuen harek bezala, ni beiratzeko, sinhestearen indarra. Okaxioneak beretu nau.*

Mayi.—*Nik badakit, amak bethi bere bihoitzean zituela... Ez duzia uste, aita, hobe zinu-kela hemen egoitea, ba zuretzat, eta ba guretzat ere?*

Errienta.—*Amak ez du sekulan nahiko.*

Mayi.—*Eta, nahi balu?*

Errienta.—*Ahalge naiz lehen urhatsaren egiteko... humiliatzeko.*

Mayi.—*Ez duzu humiliatzerik izanen. Nik galdaturik itzulia izanen zira.*

Errienta.—*Jendek, adixkidek zer erranen dute?*

Mayi.—*Jendetaz zirea kexu? Ez zirea ohartu, zure gostuz, zoin aldakor diren?*

Errienta.—*Arrazoin duzu.*

Mayi.—*Aita, dakizun bezala, laster espos*

Maisua.—Ez; ama beti emakume errespetagarri bat izan da... Ez det bein ere besterik esan arentzat. Ez degu biok elkar-aditu... Ni lasayegia nintzan arentzat, eta ura txorrotxegia neretzat... Ez degu beste makur-biderik izan gure artean. Arek bazuan fede, bere sakramentuan sendo egoteko. Nik ez nuan, arek bezela, nere buruari gogor egiteko, sinismenaren indarrik. Bideak ekarri nau ontara. Bideak bereganatu nau.

Mayi.—Nik badakit, amak beti biotzean zaituala... Ez al dezu uste, aita, obe zendekeala emen egon, bai zuretzat eta bai guretzat ere?

Maisua.—Amak ez du naiko.

Mayi.—Eta nai balu?

Maisua.—Lotsa det, lenengo pausua emateko... nere burua aphaltzeko.

Mayi.—Ez dezu zere burua aphaldu bearririk izango. Nik egingo det lenengo eska-bidea.

Maisua.—Jendeak, adiskideak, zer esango dute?

Mayi.—Jendearen ajola dezu? Ez al dezu ikusi, zeure begiz, nolako aldakorrak diran?

Maisua.—Arrazoi dezu.

Mayi.—Aita: dakizun bezela, laister ez-

naiz. Egun hartan, ait-amen erdian nahi nuke sartu elizarat. Orai artio, aita, bizi izan zare zuretzat. Pixka bat soberakin bat bezala izan naiz, ni, zure bizian. Ene plazerra laitake, aita, zu eta ni elgarrentzat, zerbeit gehixago izan gaiten.

Errienta.—Zuzen mintzo zira, Mayi... Entsea zaite, othoi, zerbeit antolatzerat, ama eta ni artean. Agian erreusituko duzu... (Eztul-parrasta bat) Banoha; hemengo solasek lehertu naute... Jakinaraz dezadazut, zerbeit bururatzen baduzu. (Jalitzen da).

Mayi.—(Bakarrik) Jainko ona, milesker. Naski, hoinbertze othoizek orai ekharriko dute beren fruitua... Mementokotz deliberratuak dira... bainan, nola eginen othe-dute lehen buruz-buruzkatzea?... Ha!... Abiadura hunek segida ona izanen ahal-du... Zer egin?... Galda baneza kontseilu jaun erretrari... Ho! Huna ama. (Ama sartzen da) Ama, gaitzeko bisitak izan ditut, zu elizan zinen denboran.

Frantzina.—Nor eta nor izan zauzkitzu?

Mayi.—Biek, ni bakarrik nahi ninduten ikusi, zu lekuko gabe.

Frantzina.—Nor zinituen ba?

Mayi.—Aita eta ttantta Adela.

Frantzina.—Ha? Zer nahi zuten?

kontzeko nago. Egun artan, zuen bion artean —aita-amen artean— egin nai nuke elizan sartzea. Orain arte, aita, zuretzat bakarrik bizi izan zera. Ni, pixka bat “sobratu” bezela izan naiz zure bizian. Atsegin aundi bat litzake neretzat, aita, onez aurrera zu eta ni elkarrentzat zerbait geyago izatea.

Maisua.—Zuzen mintzo zera, Mayi... Saya zaite, arren, ama ta ni bion artean zerbait antolatzen. Agidanean, iritxiko dezu... (*Eztul-bolada bat*) Banoa. Emengo jolasak lehortu naute... Jakin-erazi dezaidazu, zerbait iristen badezu. (*Joaten da*).

Mayi.—(*Bakarrik*) Jainko ona, millesker. Orrenbeste otoitzek oraintxe ekarriko dute, nunbait, beren frutua... Oraingotz erabakiak daude... bañan nola egingo ote dute bion arteko lenengo buruz-buruzkatzea?... A!... Asiera onek izango al du jarraitze on... Zer egin?... Eska banezayo kontseju erretore jaunari... O! Ona ama. (*Ama sartzen da*) Aizu, ama: Bisitari aundiak izan ditut, zu elizan izan zeran artean.

Frantzina.—Nor eta nor izan dituzu, ba?

Mayi.—Biok; ni bakarrik ikusi nai ninduten, zu emen etzeundela.

Frantzina.—Nortzuk zenituan ba?

Mayi.—Aita eta izeba Adela.

Frantzina.—Oi? Zer nai zuten?

Mayi.—*Elgarren sentimenduen berri nahi zuten jakin ene ganik.*

Frantzina.—*Eta...*

Mayi.—*Orai badakite elgarren berri. Ttanutak ez du aitarik nahi, eta aitak despeira eman dio.*

Frantzina.—*Eta aita zer bilhakatzen da?*

Mayi.—*Hori, hor orai bakarrik.*

Frantzina.—*Ha, Adela, Adela!... Ez orai, bainan aspaldi behar zion aitak despeira eman. (Aphur bat ixilik).*

Mayi.—*Errazu, ama: aiphatu diot gero aitari berritz hunarat bizitzera jitea.*

Frantzina.—*Ha, ba?...*

Mayi.—*Jinen litake, zuk onhartzea segur balitz... Zure beldur da.*

Frantzina.—*Bera joan da; bera jin dadie-la gibelerat... Bere tokia bethi hemen du, prest haren errezebitzeko; bainan ez nitzaio ni ondotik ibiliko. (Aphur bat ixilik... Athea joiten dute).*

Mayi.—*Aintzinat.*

Erretora.—*(Sartuaz) Agur, andereak.*

Frantzina eta Mayi.—*Agur, jaun erretora.*

Mayi.—*Hori, memento onean heldu zira. Berri handi bat badugu zuri erraiteko.*

Mayi.—Elkarren sentimentuen berri jakin nai zuten nigandik.

Frantzina.—Eta...

Mayi.—Orain badakite elkarren berri. Izebak ez du aitarik nai, eta aitak despeira eman dio.

Frantzina.—Eta aita zertan gelditzen da?

Mayi.—Aita, or orain bakarrik.

Frantzina.—A, Adela, Adela!... Ez orain; aspaldi eman bear zion aitak despeira. (*Pixka bat ixillik*).

Mayi.—Aizu, ama: Aipatu diot aitari, berri onera bizitzera etortze-kontu ori.

Frantzina.—A, bai?...

Mayi.—Etorriko litzake, zuk ondo artuko dezula jakin baleki... Zure bildur da.

Frantzina.—Bera joan zan; bera etorri dedilla atzera... Bere tokia emen du beti, prest bera errezibitzeko; bañan ez natzayo ni ondotik ibilliko. (*Pixka bat ixillik... Gero atea jotzen dute*).

Mayi.—Aurrera.

Erretorea.—(*Sartuaz*) Agur, andreak.

Frantzina-Mayi.—Agur, erretore jauna.

Mayi.—Ordu onean eldu zera. Berri aundi bat badegu zuri emateko.

Erretora.—*Zer berri?*

Mayi.—*Aita, oraikotik, arras berexi dela ttantta Adelaren ganik, eta, (Keinu eginez) berritz amaren ganat jiteko prest dela, amak onhartu nahi badu segurik.*

Erretora.—*Amak onhartu nahi ahal du?*

Frantzina.—*Oraintxet erraiten nion Mayiri... Jin dadiela; bere tokia utzi bezala atzemanen du.*

Erretora.—*Jin dadiela... Bainan, laketuko dea hola hotzki errezebitzen baduzu?*

Frantzina.—*Zer nahi zinuke, jaun erreto-
ra? Burua gora sar dadien?*

Erretora.—*Burua gora, ez... Bainan ez eta ere zakur joa bezala.*

Frantzina.—*Ez diot nik okaxionerik miatuko, berak ez badaut miatzen.*

Erretora.—*Konpreni-azu, andre Frantzina, zure senharrak eginen duen urhatsa, izanenda, barkamendu galdatzen duelako aithorra. Hanitz gostako zaio urhats hori... eta hortan badu merezimendu... Hortako ez duzu hura errezebitu behar arrotz bat bezala, bainan maite duzun ardi errebelatu bat bezala... Hunarat sar dadiela humilki, nahi dut, bainan ez humiliatuki.*

Frantzina.—*Ez dut gaizkituko... Ahal be-*

Erretorea.—Zer berri?

Mayi.—Aita, oraingotik, oso berezi dala izeba Adela'rengandik, eta (*Keñu egiñaz*) herriz amarengana biltzeko gertu dagola, amak ondo artu nai badu.

Erretorea.—Amak ondo artu nai al du?

Frantzina.—Oraintxe esaten nion Mayiri... Etorri dedilla; utzi bezela arkituko du bere tokia.

Erretorea.—Etorri dedilla; bañan etsiko al du, ola otz-otz artzen badezu?

Frantzina.—Zer nai zenduke, erretore jaina? Burua zut sar dedilla?

Erretorea.—Burua zut, ez... Bañan ezta zakur zatitua bezela ere.

Frantzina.—Nik ez diot asarre-biderik emango berak ematen ez badit.

Erretorea.—Konprendi ezazu, andre Frantzina: zure senarrak emango duan pausua, barkamen-eskatzea bezela izango da. Asko kostako zayo pausu ori... eta ortan badu merzimentu. Orregatik, bada, ez degu artu bear arrotz bat bezela, maite dezun ardi galdu bat bezela haizik... Sartu dedilla etxe ontan apal eta umil; orixe nai det; bañan ez umiliatuki, ez zapaldua bezela.

Frantzina.—Ez det itz gaiztoz jango... Al

zen goxoki mintzatuko nitzαιο. Bainan, doi-
doia bizi den brasari, ez galda su-lamarik.

Erretora.—Sarrera ona egitea bera ez da
aski izanen... Gizona baita ezkontzaren buru-
zagi, zure senharra, barkamenduzko alkitik.
ohorezko tronurat beharko duzu emeki al-
txatu. Erran nahi dut, zure senharrak.
hemen senhar beharko duela bilhakatu, ez
muthil egon.

Frantzina.—Egin-ahalak eginen ditut hor-
takotz. Bainan, jauna, orotako denbora behar
da.

Erretora.—Denbora ba, bainan oroz gai-
netin. amodioa... Bon eta noiz sartzen ahar
ko da hemen?

Mayi.—(Keinu eginez) Ho! Segidan hobe
renik.

Erretora.—Ontsa da... Erranen diot jin da-
dien... Banoha...

Mayi.—Heldu naiz ni ere zurekin.

Frantzina.—Ha, gaixo ni... Zer tormentan
emaiten nauzuen!

Erretora.—Tormenta ona. Iduzki-aintzine-
ko galerna, andere Frantzina. (Jalitzen dira).

Frantzina.—(Bakarrik) Ho! Ez dakit nun
dudan burua... Ez eta ontsa ari nizan ere...
Gure Jainkoak gida nezala. Sakramenduz

bezain goxo mintzatuko natzaio. Bañan, oxta-oxto bizi dan ikatz piztuari, etzaiozula eskatu su-gar bizirik.

Erretorea.—Sarrera ona egitea bera ez da naikoa izango... gizona bait-da ezkontzaren buru, zure senarra barkamentuko alkitik ondrazko alki aundira altxatu bearko dezu poliki-poliki. Esan nai det, zure senarrak etxean senar bearko duala izan, eta ez mutil egon.

Frantzina.—Egin-alak egingo ditut ortarako. Bañan, guzti ortarako denbora bearko da.

Erretorea.—Denbora bai; bañan guztion gañetik orixe: maitetasuna... Tira, eta noiz sartu al izango da emen?

Mayi.—(Keñu egiñaz) O! Oraintxe bertan onenik.

Erretorea.—Ondo da... Esango diot etorri dedin... Banoa.

Mayi.—Banator ni ere zurekin.

Frantzina.—A, nere gaxoa!... Zer estutasunetan ipintzen nauzuten!

Erretorea.—Estutasun ona. Eguzki-aurreko galerna, andre Frantzina. (*Irteten dira*).

Frantzina.—(Bakarrik) O! Ez dakit nun dedan burua... Ez eta ez dakit, ondo ala gaizki ari naizen ere... Gure Jainkoak gidatu

hartu nuen gizona, galtzen ari da. Eri arimaz, eri gorphutzaz... Hura behar dut ondu eta salbatu, ahal badut... Horra zer xedek nauten ene urhatsetan gidatzen; horiek, bertze phitsik ez.

Adela.—(Lehiotik, trufa mehar batekin) *Ha!... Kontent zira?... Berritz ere bildu duzu...*

Frantzina.—*Enia bildu, ez bertzerena ebatsi, Adela.*

Adela.—*Uzten dautzut, uzten dautzut gogotik.*

Frantzina.—*Nahi ala ez. Adela... Berak utzi zituenaz geroz.*

Adela.—*Berak ni utzi?... Hi, hi, hi!... Nahi izan banu...*

Frantzina.—*Zertako zabilta beraz, oraino ere, ondotik?*

Adela.—*Erran nahi nautzun bakarrik: ez duela balioko hari burua ene kontra muntatzea. Berdin gogotik uzten dautzutala.*

Frantzina. — *Ondarrak xakurrari bezala, Adela.*

Adela.—*Zuhurrek diozu, Frantzina.*

Frantzina.—*Jeloskeria ahal bezala ithotzen da.*

Adela.—*Ni jelos; hihhi!... Enia badut, Frantzina, eta, ez dena etika.*

nazala. Sakramentuz artu nuan gizona, gal-
tzen ari da. Gaxo animaz, eta gaxo gorpu-
tzez... Uraxe bear det sendatu eta salbatu,
ahal badet... Orra zer asmok gidatzen naun
nere pausuetan; orretzek, eta ez bestek.

Adela.—(*Leyotik, phar me batekin*) A!...
Pozik zaude? berriz ere bildu dezu...

Frantzina.—Nerea bildu, ez besterena os-
tu, Adela.

Adela.—Uzten dizut; pozik uzten dizut.

Frantzina.—Pozik edo pozik-gabe, Adela,
berak utzi zaituan ezkeror.

Adela.—Berak ni utzi?... I! i! i! Nai izan
banu...

Frantzina.—Zergatik zabilta, ba, oraindik
ere ondolik?

Adela.—Auxe zuri esateagatik: ez dezula,
ari burua nere kontra berotzen ari bearrik;
oso gogotik uzten dizudala.

Frantzina.—Ondarrak txakurrari bezela,
Adela.

Adela.—Zerorrek diozu, Frantzina.

Frantzina.—Zeloskeria, bakoitzak al duan
bezela itotzen du.

Adela.—Ni zelosa? i! i! i!... Badet nerea,
Frantzina; eta ez tisiko.

Frantzina. — Zureaz kontentatu beharko, bertzerenak ezin gehiago bilduz.

Adela.—Bertzerenak aise bilduko, oraino ere; ez bainaiz zu bezen zimeldua.

Frantzina.—Alabainan, usaia ere baduzu hortakotz, nik baino gehiago.

Adela.—Lan hortako, zuk nahikeria eta nik ahala... Sofri hor! Eta urus izan zaite, andere espos-berria.

Frantzina.—Zu ere ba, andere espos-higatua. (Bakarrik zainetaratua). Emazte zikina, higuina! Bazterren nahasle gaxtoa! Kreatura madarikatu batzu badira mundu huntan, xuxenbidea jasan ez dezaketenak. Oilo tzarrak, ontsa lantu baratzerat bezala, xuxen joan direnen aztaparkatzerat ekharriak dira... Zer ez da jasan behar, holakoen auzo delarik! (Athea joiten dute) Aintzinat.

Errienta.—(Sartzen da, herabe humil). Haur prodigoa heldu da berritz etxerat, gomeni bazautzu haren errezibitzea. Hutsak izan ditut zure alderat... Urrats hau hanitz gostatzen zaut... Hobendunaren aithorra errexego da, sendi delarik, jotzen den athearen gibelesko bihotza ez dela idorra... Barkamendu galdatzen dautzut.

Frantzina.—Zure orrekin poztu bearko. besterenak ezin bildu dituzun ezkeru.

Adela.—Besteren oyek errez bilduko nituzke oraindik ere; ez nago zu bezain zimeldua.

Frantzina.—Izan ere, lan ortarako oitura ere badezu, nik baño geyago.

Adela.—Lan ortarako, zuk “nai” eta nik “al”... Sufri or! Eta izan zaite zorioneko, andre “ezkon-berri”. (*Joaten da*).

Frantzina.—Zu ere bai, andre “ezkon-usteldu”. (*Bakarrik, zañetaraño ukitua*) Emakume zikin, nazkagarria! Baztar nahastalle gaiztoa! Ume madarikatu batzuek badira mundu ontan, iñoren zuzen-bidea ezin sufritu-izaten dutenak. Oillotzarrak ondo landutako baratzeraz joan oi diran bezela, alaxe joan oi dira olakoak, xuxen ibilli diranen bizitza aztarkatzeraz... Zenbat ez dan jasan bear olakoen auzo izanik! (*Atea jotzen dute*). Aurrera.

Maisua.—(*Sartzen da, bildurti apal*) Ebanjelioko seme galtzallea datorkizu berriz ere etxean artu nai badezu. Utsak, uts asko egin dizut. Pausu au asko kostatzen zait... Pekatuaren aitortzea errexago da, jakin ezkeru, jotzen dan atearen atzean dagon biotza ez dala biotz legorra... Barkamentu eskatzen dizut.

Frantzina.—(Nigarrez lotzen da).

Errienta.—*Bahakit. Hanitz bertuteren jabe bear da, ene kasuan denari barkatzeko.*

Frantzina.—*Iraganaz ez dut nahi orhoitu.*

Errienta.—*Milesker... Su berri bati jarraiki nintzen; bainan biziak argitu nau, gorputzen arteko sua dela lastozko; erlijionez finkatu sua bakarrik, egurrezko.*

Frantzina.—*Izan zaite, hemen lehen bezala, zure etxean.*

Errienta.—*Gorphutza hautsi eta amodioa erhautsi... Oraino, utzi banindu makur zenaren xuxentzeko... Ez; utzi nau, goxokiago bizi az satifatzeko.*

Frantzina.—*Pasatuak ahantzirik, beha dezogun geroari. Hanitzen hutsa da, biziari galdatzea eman dezaken baino gehiago.*

Errienta.—*Arrazoina duzu. Ez galda biziari, eman dezakena baino gehiago... Bada-kizu osagarria galdurik ethorria naizela. Ene tokia zanatorioan da.*

Frantzina.—(Bizi-bizia). *Enekin baketzekotz, enekin beharko duzu bizi.*

Errienta.—*Zurekin bizi? Nola nahi duzu, dudan eritasunarekin?*

Frantzina.—(Negarrez asten da).

Maisua.—Badakit, birtute askoren jabe izan bear dala, ni bezela ibilli danari bar-katzeko.

Frantzina.—Joandakoa ez det gogoratu nai.

Maisua.—Millesker... Su berri bati jarraitu nion; bañan biziak argitu nau; gorputzen arteko sua, lastozkoa da; sinismenean finkatutako sua bakarrik da egurrezko.

Frantzina.—Izan zaite emen, lehen bezela, zure etxean.

Maisua.—Gorputza autsi ta maitetasuna auts biurtu zait. Ala-ere, makurtu zana zuzentzeko utzi banindu... Ez; biziaren goxoa xurgatzeko bakarrik utzi nau.

Frantzina.—Joanak azturik, begira deza-yogun geroari. Askoren okerra da, biziari eman dezaken baño geyago eskatzea.

Maisua.—Arrazoi dezu. Ez eska biziari, eman dezaken baño geyagorik... Badakizu osasuna galdurik etorria naizela. Nere tokia, gaxotegia da.

Frantzina.—(Bizi-bizi) Nerekin pakeak egin nai badituzu, nerekin bizi bearko dezu.

Maisua.—Zurekin bizi? Nola nai dezu, nik dedan gaxotasunarekin?

Frantzina.—*Ez othe-da ene ofizioa, erien arthatzekoa?*

Errienta.—*(Hunkitua). Zu!... Hori enetzat egin baizinezake?*

Frantzina.—*Enetzat ez zare bakarrik gizon bat, bainan ene senharra.*

Errienta.—*Milesker, Frantzina... Ez nuen hoinbertze merezi. Agian, zure ongiaz ez naiz gaizki baliatuko.*

Frantzina.—*Nahi fermua delarik, horrek berak eginbidea errexten du.*

Errienta.—*Fermu izaiteko nahia banuke. Bainan, orai artio, ahuleziak gehiago gidatu nau, fermutasunak baino.*

Frantzina.—*Hortakotz, gauza bat proposatzen dautzut: urrun gaiten herri huntarik... goazen bertze norapeit bizitzerat.*

Errienta.—*Norat?*

Frantzina.—*Mendi-aire den toki zonbaite-tarat...Zure osagarriaren-gatik batetik, eta bertzetik barnez deskantsuago bizitzeko... Hemengo airea khutsatua baita gure porphutz eta arimentzat.*

Errienta.—*Zuzen mintzo zira... Gogoz ametstua naukana, bainan sekulan proposatzerat atrebituko ez nitzana, horra nun zu-haurrek galdatzen dautazun. Sentimendu*

Frantzina.—Ez al da, bada, nere ofizioa, gaxoak zaitzea?

Maisua.—(*Ukitua*) Zu!... Ori nerekin egin al dezakezu?

Frantzina.—Neretzat etzera zu gizon bat bakarrik, nere senarra zera.

Maisua.—Millesker, Frantzina... Ez nuan nik orrenbesterik merezi. Agidanean, zure on-izatez ez naiz gaizki baliatuko.

Frantzina.—Gogo sendoa dalarik, orrek berak errexten du egin-bidea.

Maisua.—Sendo izateko, badaukat gogo. Bañan orain artean auleriak geyago gidatu nau, sendotasunak baño.

Frantzina.—Ortarako, orra nik asmo bat: urrutira gaitezen erri ontatik biok... goazen beste norapait bizi izatera.

Maisua.—Nora ordea?

Frantzina.—Mendi-aize dan toki batera... Zure osasunagatik, alde batetik, eta bestetik pake ohea izan dezagun. Emengo aizea kutsatua bait-dago gure gorputz eta animarentzat.

Maisua.—Zuzen mintzatu zera. Gogoz amets egin izan dedana, bañan iñoiz ere aipatzera ausartuko ez nintzana, orra or nun zerorrek eskatzen didazun. Sentimentu onak,

onek adimenduaren argia xorrosten dute.
(Athea jotzen dute).

Frantzina.—*Aintzinat.*

Erretora.—(Irrigno batekin). *Eta? Hautsia zena peraxatua dea, edo behar ziuzteta peraxatzen lagundu?*

Errienta.—(Alegeraki). *Ez, ez dugu peraxatzeko laguntzale beharrik.*

Erretora.—*Hobe, hobe, eta jaunari milesker! Ba, beraz eztaien zerbitzaria sar dadiela.* (Oihuz). *Sartzen ahal zira, Mayi.*

Mayi.—(Lorietan sartuaz). *Ha, azkenean, aita eta ama baditut etxean! Tenore huni ohore zor zaio.* (Zare batetik jalitzen ditu, lore buketa, edari eta bixkotx).

Erretora.—*Zer dituzu hor?*

Mayi.—*Hauk? Ontsa lana egin duzelakotz saria.*

Erretora.—*Ba, eta lan horren beretter, zu, Mayi...*

Mayi.—*Eta lan horren apheza, zu, jaun erretorra.*

Erretora.—*Bon; orduan, ezkontza ohortzen ahal dugu, jaun-andere esposak, apheza eta beretterra hemen direnaz-geroz.* (Athea jotzen dute).

adimenaren argia txorroxtu egiten du. (*Atea jotzen dute*).

Frantzina.—Aurrera.

Erretorea.—(*Pharra-murritz batekin*) Eta? Autsia zegona, konpondu al dezute? Edo-ta bear al nauzute konpontzen laguntzeko?

Maisua.—(*Pozez*) Ez, ez degu konpontzeko laguntzalle bearrik.

Erretorea.—Obe, obe, eta Jaunari millesker!... Bai, eta orain eztaiserbitzaria sar dedilla. (*Oyuz*) Sartu ziñezke, Mayi.

Mayi.—(*Poz-pozik, sartuaz*) A!, azkenik aita eta ama etxean ditut! Ordu oni ondrazor zayo (*Saski batetik ateratzen ditu lore-sorta, edariak eta bizkotx*).

Erretorea.—Zer dituzu or?

Mayi.—Oyek? Ongi lan-egin dezutelako saria.

Erretorea.—Bai, eta lan orren meza-laguntzalle, zu, Mayi.

Mayi.—Eta lan orren meza-emalle, zu, erretore jauna.

Erretorea.—Tira ba; orduan, ospatu dezagun ezkontza, jaun-andreak eta apaiza eta meza-laguntzallea emen diran-ezkerok. (*Atea jotzen dute*).

Mayi.—*Bon. Nor othe-da oraino ere hor? Aintzinat.*

Erretora.—*Lekukoak ditugu eskas... Hek othe-diren?*

Mera eta Grefiera.—(Sartuz) *Agur, jaun-andereak.*

Denek.—*Agur, jaunak.*

Mayi.—*Tenore onean heldu zirezte. Zer duzueia? Senditu?*

Mera.—*Ez batere... Gauza batzuen zuekin aiphatzeko, lagun jin nadien galdatu daut Jan Piarrek.*

Mayi.—*Jar zaizte, jar... Gu bezala eginen duzue.*

Mera.—*Zeren ohoretan ditutzue onkeria horiek mahainean?*

Mayi.—*Aita eta amen ohoretan. Horien berritz elgarretaratzea baita egun.*

Mera.—*Ontsa, ontsa... preseski hortaz heldu ginen.*

Erretora.—*Ez, bederen, ezkontza hunen berritz barreiatzerat?*

Mera.—*Ez, ez... Bainan, zer egin ditaken ikusterat jaun errieta eta jaun grefieraren antolatzeko.*

Erretora.—*Ez ahal dira antolatzen hola?*

Mayi.—Tira ba! Nor ote-da berriz ere or? Aurrera.

Erretorea.—Testigoak falta ditugu. Ia, ayek diran?

Alkatea - Sekretarioa.—(*Sartuaz*) Agur, jaun-andreak.

Denak.—Agur, jaunak.

Mayi.—Garai onean eldu zerate. Zer? Sentitu egin al gaituzute?

Alkate.—Ez-ta batere... Gauza batzuek zuekin aipatu bear dituala, ta laguntzeko eskatu dit Yan Pierre'k.

Mayi.—Eseri zaitezte, eseri... Elkarrekin egingo degu...

Alkatea.—Zeren ospetan dituzete onkeri oyek mai-gañean?

Mayi.—Aitaren eta amaren ospetan. Bion elkarganatzea egiten bait-degu gaur.

Alkatea.—Ondo, ondo... Ain xuxen gauza ortaz mintzatzera gentozen.

Erretorea.—Ez al zerate etorriko, orratik, ezkontza au berriz ere puskatzera...

Alkatea.—Ez, ez... Baizik-eta, zer egin ditekzen ikustera, maisu jauna eta sekretario jauna elkarrekin antola ditezen.

Erretorea.—Ez al dira ba antolatzen ola?

bakotxa berenarekin dira orai... Zer da ho-berik?

Mera.—Ez... Ez da hortan. Jaun errientak bazituen bere etxea ta bere ontasunak... Hek noren izanen dira orai?

Erretora.—Zer proposatzen diozu?

Mera.—Huna zer egin beharko den: lehenik, tribunalez behar litake desegin Adela eta jaun grefieraren ezkontza... Alabainan, errienta bizi denaz-geroz, ez zitazken ezkont. Gero jaun errientak beharko du dibortzatu Adelarekin. Legez Adela baitu bethi bere emaztea. Gero, Adela beharko du ezkondu jaun grefierarekin. Eta azkenekotz, jaun errientak berritz ezkondu beharko du Frantzinarekin.

Erret.—(Irriz)Eta gero, Mayi ezkonduko da, Andre, Jan Piarren semearekin... Malobra gaitzen bezperan zira, jaun mera, ezkontza horiek guziak egin behar baditutzu.

Mera.—Nik, ezkontzetan, zu baino lan gehiago dut gero, jaun erretora. Zure ezkontza guziak egiten ditut nik ere, eta, gainerrat, zure errefusak.

Erretora.—Bai, eta desegiteko lana ere baduzu batzuetan, nik ez dudana.

Mera.—Bai eta ere. Ahal hori ere badut, zuk ez duzuna.

Bakoitzak berea du orain... Zer gauza oberrik?

Alkatea.—Ez... Ez da ortaz. Maisu jaunak bazituan, bere etxe ta bere ondasunak. Ayek noren izango diran orain?

Erretorea.—Zer konponketa ezkeintzen dezute?

Alkatea.—Orra zer egin bear dan: lenengo, Juezaren bidez, Adelaren eta sekretario jaunaren ezkontza urratu... Ez bait-zitezkean ezkondu, maisu jauna bizi zalarik. Gero, maisu jaunak bear ko du dibortziatu Adela' rengandik... Legez Adela bait-du beti bere emazte. Gero, Adela bear ko du ezkondu sekretario jaunarekin. Eta, azkenekotz, maisu jauna ezkondu andre Frantzina'rekin.

Erretorea.—(*Pharrez*) Eta gero, Mayi ezkonduko da Yan Pierren seme Andre'rekin... Lantegi gogorraren bezperan zera, alkate jauna, ezkontza oyek guztiak egin bear badituzu.

Alkatea.—Nik ezkontza-ketan zuk baño lan geyago det gero, erretore jauna... Zure ezkontza guztiak nik ere egiten ditut, eta zuk nai ezdituzunak ere bai.

Erretorea.—Bai, eta urratzeko lana ere izaten dezu zuk, nik ez dedana.

Alkatea.—Bai-ta ori ere. Eskubide ori ere badet, zuk ez dezuna.

Erretora.—*Alabainan, nik Jainkoak emanikako ahalak ditut bakarrik; eta zuk, gainerat ditutzu, Jainkoari ebatsiak ere...*

Mera.—*Dena-den, zuen kasutik nola athera zaizteken, ene gogoaren berri eman dautzuet.*

Errienta.—*Zuk aiphatu urhats horietan ibili gabe, iduritzen zaut, aferak xuxen ditzakela.*

Mera.—*Nolaz?*

Errienta.—*Jan Piarrek eta nik, utz ditza-gun gure ontasunak, Mayi eta Andres, esposatzerat dohazineri. Eta denak gauden hol'hola.*

Mera.—*Ez da batere gaizki pentsatua, Jan Piarreri ontsa bazaio segurik.*

Grefiera.—*Enetako, ezin hobeki laitake hola...*

Mera.—*Bon... Aski duzue, beraz, gisa hortarat jokatzea.*

Erretora.—*(Irriz) Jaun mera, hoinbertze lan egiteko buruan, hunarat jin eta ez zirea kezu hola klientek karririk egitea?*

Mera.—*Batere, halere izanen baitut merian ezkontza gehiago, zuk elizan baino.*

Erretora.—*Ba, salbu kasu huntan. Maiz ikusten ez dena, gertatzen da hemen... Zon-*

Erretorea.—Izan ere, nik Jainkoak emandako eskubideak ditut bakarrik; bañan zuk Jainkoari ostuak gañera...

Alkatea.—Dana-dala, zuen gauza ortan zer konponketa egin ditekean, nik nere iritzia eman dizutet.

Maisua.—Zuk aipatutako pausu oyetan guztietan ibilli gabe, uste det gure gauza xuxendu ditekela.

Alkatea.—Nola?

Maisua.—Yan Pierrek eta nik utzi ditza-gun gure ondasunak ezkontzera dijoazten Mayi ta Andresentzat. Eta gauden denak olaxe.

Alkatea.—Ez da bat-ere gaizki pentsatua, Yan Pierri ondo baderizkio beintzat.

Sekretarioa.—Neretzako, ezin-da obeto litzake olaxe.

Alkatea.—Tira ba... Egin olaxe, ta kito.

Erretorea.—(*Pharrez*) Alkate jauna: ainbeste lan egiteko asmoan etorri zera onera, eta ez al zera asarre klientak uts-egitea?

Alkatea.—Ezta bat-ere; ala ta guztiaz ere, zuk Elizan baño, nik Erriko Etxean ezkontza geyago izango bait-ditut beti ere.

Erretorea.—Oraingoan ez orratik. Maiz ikusten ez dana gertatzen da emen... Zen-

baitetan, batzuek, meriaz ezkonduak direla-eta, elizarat ez dute agertu nahi... Egun berritz, elizaz ezkonduak direla-eta, meriarat ez dute joan nahi.

Mera.—*Hola eginen dugu kito.*

Mayi.—*Hola denak "ados" garenaz geroz, edan dezagun.*

Mera.—*Nuen ohoretan edanen dugu?*

Grefiera.—*Nik segurik, errientaren ohoretan, phizturik itzuli baitzaiku.*

Mera.—*Nik, meriaren izenean basoa altxatzen diot.*

Erretora.—*Nik, elizaren izenean.*

Grefiera.—*(Larriki) Uste nuen errientak elizako ohoreen dretxorik ez zuela, jaun erretora.*

Erretora.—*Adelaren senharrak ez, Frantzinarrenak ba, jaun grefiera.*

Grefiera.—*Beharrik hola egin du. Grigna eder bat kendu baitautzu.*

Erretora.—*Eta zuri ez othe, jaun Grefiera?*

Mera.—*(Edanez) Ha? zer gauza hau?*

Erretora.—*Ba, xuritik, jaun mera... xuria bethi onetik duzu.*

Mera.—*Ohartua naiz gorri hutsa kaltekor*

baitetan batzuek, Erriko Etxean ezkonduak dirala-ta, ez dute Elizara agertu nai... Gaur, berriz, Elizaz ezkonduak dirala-ta, ez dute Erriko Etxera joan nai.

Alkatea.—Ola egingo da kito.

Mayi.—Ola, denak “berdin” gauden ezkerro edan dezagun.

Alkatea.—Noren ondran edango degu?

Sekretarioa.—Nik beintzat, maisu jaunaren ondran, pizturik itzuli zaigulako.

Alkatea.—Nik ere, Alkatetzaren izenean, basoa altxatzen diot.

Erretorea.—Nik, Elizaren izenean.

Sekretarioa.—(*Larriki*) Ez nuan uste, maisu jaunak Elizako ondretan eskubiderik zuanik, erretore jauna.

Erretorea.—Adelaren senarrak, ez, Frantzinarenak, bai, sekretario jauna.

Sekretarioa.—Zorionez ola egin du. Estutasun eder bat kendu dizu.

Erretorea.—Eta zuri ere ez-ote, sekretario jauna?

Alkatea.—(*Edanez*) A! Au gauza!

Erretorea.—Bai, txuritik, alkate jauna! Txuria beti ona.

Alkatea.—Igarria nago gorri utsa kalte-

dela. Ahatik, xuri hutsak ere ez nau ontsa uzten.

Erretora.—Ni, berritz, izigarriki mesfida naiz kolore nahastekatuez.

Mera.—Oraiko egunean, gauza gehienak nahastekatuak dira, jaun erretora, nahi edo ez.

Grefiera.—Hilak berak biziekin nahastekutzen dira-eta...

Mera.—Ba, eta ezkontzen ere.

Erretora.—Hil huni, barkatuko diogu esposa dadien. Bainan, ez dadiela bertzerik phitz... Baitugu biziak gure harat-hunatekin aski, hilak gure artean beren sudurra sartu gabe...

Grefiera.—Ohore, beraz, hil espos-beharrari.

Denak.—Ba... Haren osagarriari.

OIHALA

garri dala; bañan txuri utsak ere ez nau ondo uzten.

Erretorea.—Ni, berriz, ez naiz bat-ere fiyo kolore nahastuekin.

Alkatea.—Gaur dan egunean gauzarik ge-yenak nahastuak dira, ba, erretore jauna, nai-edo-ez.

Sekretarioa.—Illak berak biziekin naste-katzen dira-ta...

Alkatea.—Bai-ta ezkontzen ere.

Erretorea.—Il oni barkatu diogu ezkon dedin. Bañan ez dedilla beste illik piztu. Badegu biziak gure arutz-onutzakin naiko lan, illak gure artean beren sudurra sartu gabe...

Sekretarioa.—Gora, beraz, il ezkon-bea-rra!

Denak.—Bai... Eta aren osasunerako!

ZAPIA

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. *R. Artola*: SAGARDOAREN GRAZIYA ta beste bertso asko (*Aitua*).
2. *M. Soroa*: GABON, AU OSTATUBAI, ANTON KAIKU. (*Aitua*).
3. *F. Apalategui, S.I.*: EUSKAL MUTILLAK ARMETAN, I.
4. *Pepe Artola*: USTEZ LAGUNA DETAN ta beste bertso asko.
5. *P.M. Urruzuno*: EUSKALERRITIK ZERURA ta beste bertso asko.
6. *Toribio Alzaga*: RAMUNTXXO.
7. *Ramos Azkarate*: GALTZAUNDI ta beste bertso asko.
8. *Antero Apaolaza*: PATXIKO TXERREN.
9. *Bitoriano Iraola*: OROITZAK ta beste ipui asko.
10. *Bertsolariak*: ERREGE EGUNEKO BERTSO SAYOA (1962).
11. *Piarres Larzabal*: BORDAXURI
12. *Bilintx*: BERTSO TA LAN GUZIAK.
13. *Mariano Izeta*: DIRUA GALGARRI.
14. *Piarres Larzabal*: IRU ZIREN.
15. *Bertsolariak*: EZKONTZA GALDUTAKO BERTSOAK, I.
16. *Alfonso M.º Zabala*: GABON GAU BAT ta beste ipui asko.
17. *Antonio M.º Labayen*: MALENTXO, ALARGUNI
- 18-19. *Antonio Zavala, S.I.*: TXIRRITA (Bizitza ta bat bateko bertsoak).
20. *Franzisko Goñi, S.I.*: LURDESKO GERTAE-RAK.

21. *Piarres Larzabal*: HERRIKO BOZAK edo NOR ALKATE.
22. *Bertsolariak*: BERTSOLARIEN TXAPELKETA (30-XII-1962).
23. AIZKOLARIAK ta beste ipui asko.
24. *Fermin Imaz*: BERTSO GUZIAK.
25. *A.P. Iturriaga*: JOLASAK.
26. *Alfonso M.^o Zabala, A. Larraitz, Juan Mir*: PE-RIYAREN ZALAPARTAK.—Melitona'ren bi senarrak.—Mendibe'tarren larriyak.—Utzi bearkol —Gizon bikañak.
27. *Bertsolariak*: AZPEITIKO PREMIYOAREN BERTSOAK.
28. *Bizenta A. Moguel*: IPUI ONAK.
29. *Toribio Alzaga*: BURRUNTZIYA.—Bernaiño'ren larriyak.—Txibiribiri.—San Tomas'eko feriya.
30. *Graziano Anduaga*: EGUNSENTIKO TXORIA ta beste bertso asko.
31. *M. Soroa*: BARATZAN.
32. *Mikela Elicegui, Antonio Zavala, S.I.*: PELLO ERROTAREN BIZITZA, bere alabak kontatua.
33. *Mikela Elicegui, Antonio Zavala, S.I.*: PELLO ERROTAK JARRITAKO BERTSOAK.
34. *Piarres Larzabal*: SENPERE-N GERTATUA.
- 35-36. *J. V. de Echagaray*: FESTARA.
37. *Agustin Cardaberaz, S.I.*: EUSKERAREN BERRI ONAK.
38. *Sebastián Salaverriá*. NERONEK TIRAKO NIZKIN.
39. *Bertsolariak*. AMAR URTEKO BERTSO-PAPE-RAK.
- 40-41. *Jose Ramon Zubillaga*: LARDASKETA.
42. *Uztapide*: NOIZBAIT.
43. *Bertsolariak*: BERTSOLARIEN TXAPELKETA (1-I-1965).
44. *Piarres Larzabal*: HILLA ESPOSATU.



1027928

JR-918

